

UNIVERZITET U NIŠU
PRAVNI FAKULTET

Unifikacija i harmonizacija prava
međunarodne prodaje
(master rad)

Mentor

Prof. dr Predrag Cvetković

Student

Milica Đorđević

Broj indeksa: M054/13

Niš, 2015.

S A D R Ž A J

UVOD	1
I MEĐUNARODNI UGOVORNI ODNOSI	
1. Nacionalni sistemi prava i međunarodni ugovorni odnosi.....	3
1.1. <i>Metodi regulisanja međunarodnih ugovornih odnosa</i>	3
1.2. <i>Unifikacija i harmonizacija prava</i>	4
1.3. <i>Instrumenti unifikacije</i>	5
1.4. <i>Načela međunarodnih odnosa</i>	8
1.5. <i>Subjekti unifikacije i harmonizacije</i>	9
II UNIFIKACIJA I HARMONIZACIJA PRAVA MEĐUNARODNE PRODAJE	
1. Cilj i metode uniformnosti.....	10
2. Razvoj procesa unifikacije u pravu međunarodne prodaje robe.....	11
3. Problemi unifikacije prava međunarodne prodaje robe.....	12
4. Pretpostavke i strategija u ostvarivanju uniformnosti-nova lingua facta.....	13
5. Značaj sudske prakse i pravne doktrine u procesu uniformizacije.....	14
III BITNA POVREDA UGOVORA	
1. Pojam i karakteristike.....	17
2. Sankcije u slučaju bitne povrede ugovora.....	18
2.1. <i>Pravna sredstva kupca u slučaju bitne povrede ugovora</i> od strane prodavca.....	19
2.2. <i>Pravna sredstva prodavca u slučaju bitne povrede ugovora</i> od strane kupca.....	21
3. Bitna povreda ugovora sa uzastupnim isporukama.....	22
3.1. <i>Pravna dejstva raskida ugovora</i>	23

4. Pravna doktrina u bitnoj povredi ugovora.....	25
4.1. <i>Faktori određivanja bitne povrede ugovora</i>	26
5. Sudska praksa u bitnoj povredi ugovora	30
5.1. <i>Priroda ugovorne obaveze</i>	31
5.2. <i>Najčešće korišćeni pristupi u određivanju bitne povrede ugovora</i>	33
6. Ostvarivanje uniformnosti prilikom određivanja bitne povrede ugovora	34
ZAKLJUČAK	38
LITERATURA	40
SAŽETAK	41
ABSTRAKT	42
BIOGRAFIJA	43

U V O D

Prvi oblici unifikovanog prava međunarodne prodaje robe datiraju još iz srednjeg veka iz korpusa pravila koje su definisali sami trgovci (u okviru autonomnog trgovinskog prava-**lex mercatoria**). Razvojem država dolazi i do specifikacije prava prodaje robe što je znatno otežalo obavljanje međunarodne trgovine, a povećava se i stepen pravne nesigurnosti prilikom međunarodnog poslovanja. To je uslovalo formulisanje međunarodnih pravila koja se primenjuju na ugovorne odnose sa inostranim faktorima, odnosno dovelo do oblikovanja unifikovanog prava međunarodne prodaje robe. Unifikacija prava je neminovnost koja proizilazi iz inteziviranja međunarodnog prometa u procesu globalizacije u savremenom svetu.

Osnovni cilj unifikacije prava je olakšanje međunarodnog prometa robe i usaglašavanje nacionalnih zakonodavstva koja važe u pojedinim zemljama. Primena konvencija, kao pravnog instrumenta, ima poseban značaj. Pri to je primena odredaba **Bečke konvencije** osnova daljeg postojanja prava međunarodne prodaje robe. Osnovni principi ove konvencije su uniformnost i internacionalnost. Ostaje otvoreno pitanje da li je moguće postizanje međunarodnog pravnog koncenzusa po pitanjima ove konvencije. Upravo je to glavna tema razmatranja u uvom radu.

Cilj ovog rada je, da se primenom opšte prihvaćenih instrumenata tumačenja teksta Bečke konvencije, dokaže da je uniformnost u primeni odredaba ove konvencije moguće ostvariti, kao i da je moguće uniformno interpretirati i primeniti prioritetu odredbu o bitnoj povredi ugovora.

Preduslov za uniformnu primenu i tumačenje pravila o raskidu ugovora je uniformno definisanje instituta **bitne povrede ugovora**. Ovim se značajno doprinosi unifikaciji prava međunarodne trgovine i povećava se stepen pravne sigurnosti u međunarodnom trgovinskom prometu.

Unifikacija i harmonizacija prava međunarodne prodaje se može postići usaglašavanjem postojećih pristupa karakterističnih za različita nacionalna zakonodavstva, a posebno u usaglašavanju pristupa u određivanju bitne povrede ugovora. Unifikacijom i harmonizacijom prava međunarodne prodaje obezbeđuje se veća pravna sigurnost u međunarodnom pravnom prometu.

U radu će biti korišćene sledeće tri metode:

- komparativna analiza sudske prakse,
- pregled i analiza pravne doktrine,
- analiza jezičkog značenja koncepta.

Komparativna analiza sudske prakse. Međunarodna sudska praksa biće sagledana kroz analizu različitih odluka nacionalnih sudova. Biće izvršena komparativna analiza odluka nacionalnih sudova i njihov odnos sa međunarodnim standardima. Poseban akcenat biće stavljen na značaj analize sudske prakse, statističku analizu sudske prakse, značaj međunarodne sudske prakse, uniformnost i autonomno tumačenje, probleme u analizi sudske prakse i drugo.

Pregled i analiza pravne doktrine-ima za cilj analiziranje i upoređivanje različitih stavova poznatih eksperata iz domena međunarodne prodaje robe u okvirima Bečke konvencije.

Neophodno je analizirati i ***jezičko značenje odredbi*** Bečke konvencije kako bi se izbegli komflikti u tumačenju zajedničkog pravnog jezika.

I MEĐUNARODNI UGOVORNI ODNOSI

1. Nacionalni sistemi prava i međunarodni ugovorni odnosi

Početak XIX veka započinje proces nastanka kodifikovanih nacionalnih sistema prava iz kojih su proistekli današnji savremeni sistemi. U srednjem i početkom novog veka postajali su izuzetno divergentni pravni sistemi vezani za određene nacionalne države. Izuzetak je bila oblast trgovinskog prava, gde su trgovinski odnosi bili mnogo kompleksnije regulisani. Na srednjevekovnim sajmovima, uz međunarodnu bankarsku potporu, stvorena je osnova jednoobraznog trgovinskog prava (**lex mercatoria**), kojima su bili regulisani međunarodni trgovinski odnosi.

Razvojem nacionalnih pravnih sistema, koji su doprineli povećanju pravne sigurnosti unutar države, umanjena je sigurnost u domenu međunarodnog prometa robe. Ti nacionalni pravni sistemi stvoreni su procesom kodifikacije. Način regulisanja ugovornih odnosa u većini ovih pravnih sistema ne odgovara zahtevima savremenog prometa robe. Danas, prema srodnosti, postoji više nacionalnih pravnih sistema koji se iz praktičnih razloga grupišu u sledeće kategorije:

- srednjeevropski (germanski) sistem prava;
- romanski sistem prava;
- angloamerički sistem prava;
- skandinavski (nordijski) sistem prava.

1.1. Metodi regulisanja međunarodnih ugovornih odnosa

Primena nacionalnog prava na međunarodne ugovorne odnose može se ostvariti samo preko odgovarajućih pravila međunarodnog privatnog prava, tzv. Kolizionih normi. (Draškić, Stanovuković, 2005:13) Primenom ovih normi određuje se učešće pojedinih nacionalnih pravnih sistema u regulisanju ugovornih odnosa, pri čemu pravila međunarodnog privatnog prava imaju prioritet u odnosu na nacionalna prava. Primena kolizionog metoda predstavlja osnovno sredstvo za prevazilaženje prepreka u međunarodnim ugovornim odnosima.

Ne postoje univerzalno važeća koliziona prava za rešavanje sukoba nacionalnih sistema prava, već svaki sistem ima svoja važeća koliziona pravila. (Draškić et al. 2005:13) Takođe, svaki sud u sporovima primenjuje svoje međunarodno privatno pravo sa svim svojim specifičnostima. Danas se ulažu veliki naponi za međunarodnu unifikaciju kolizionog prava, mada ovaj metod kolizone unifikacije nije dao zadovoljavajuće rezultate. Osnovni nedostatak kolizionog metoda je u tome što se njime „nacionalizuju“ pravni odnosi koji su po svojoj prirodi međunarodni. (Draškić et al. 2005:14) Zato se danas koriste i drugi metodi kao što su:

-**metod substancijalne unifikacije** (stvaranje zajedničkih jednoobraznih pravila-ius commune- putem međunarodne unifikacije substancijalnih pravnih pravila);

-**„klinički metod“**–koristi se u iznalaženju najboljih rešenja kod „akutnih slučajeva pred sudom“.

Izjednačavanjem pravnih normi postiže se visok stepen unifikacije prava.

1.2. Unifikacija i harmonizacija prava

U osnovi unifikacija prava podrazumeva izjednačavanje pravnih normi. Razlikujemo dva vida unifikacije prava:

-**unutrašnja unifikacija** (unifikacija pravnih normi koje važe na različitim područjima unutar jedne zemlje);

-**međunarodna unifikacija** (unifikacija pravnih normi koje važe u različitim državama).

Unifikacija prava u domenu međunarodne prodaje robe je najbolji način prevazilaženja prepreka u međunarodnoj trgovini. Međutim, u praksi se pokazalo da je veoma teško postići konsenzus među državama. Zato se nude i alternativni metodi kao što je harmonizacija prava. Harmonizacija prava podrazumeva smanjenje rizika između nacionalnih pravnih sistema, bez nametanja jedinstvene forme i sadržine harmonizovanih zakona. (Draškić et al. 2005:18) Harmonizacijom se ne postiže jednoobraznost, već se samo vrši približavanje pravnih sistema.

Unifikacija međunarodnog ugovornog prava ima dva osnovna vida:

-**spontana unifikacija**-putem recepcije i kroz praksu međunarodne trgovine;

-**zvanična unifikacija**-putem organizovane delatnosti zainteresovanih država i međunarodnih subjekata.

1.3. Instrumenti unifikacije

Postoje brojni instrumenti unifikacije i harmonizacije:

- međunarodni ugovor;
- jednoobrazni tipski ugovori i opšti uslovi ugovora;
- jednoobrazna pravila i pravni vodiči;
- načela međunarodnih ugovora;
- nacionalno zakonodavstvo.

Međunarodni ugovor. Sporazumnim ujednačavanjem unutrašnjeg prava prodaje stvara se novi korpus prava - međunarodno konvencionalno trgovinsko pravo. Unifikacija sprovedena putem međunarodnih ugovora može imati regionalni ili univerzalni karakter. Klasičan primer regionalne unifikacije je Skandinavska unija, kao i unifikacija građanskog prava u okviru Saveta Evrope i u okviru Evropske unije. Univerzalni karakter ima Pariška unija, nastala Pariškom konvencijom o zaštiti industrijske svojine (1883. godine), u kojoj funkcioniše preko sto pedest država članica.

Unifikacija prava putem međunarodnih ugovora može se realizovati primenom jednoobraznog zakona (kao poseban prilog). Drugi način je da tekst međunarodnog ugovora sadrži jednoobrazne odredbe koje se nakon ratifikacije neposredno primenjuju bez potrebe implementacije u neki unutrašnji zakon. (Draškić et al. 2005:25) Ovakav tip unifikacije primenjen je u Konvenciji UN o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe. (1980. godine) U odnosu na širinu primene, unifikacija može biti ograničena ili potpuna.

Ipak, međunarodni ugovor nije idealno sredstvo unifikacije iz više razloga: (Draškić et al. 2005:26)

- teško je postići saglasnost o materijalno-pravnim rešenjima (zbog razlika u pravnim sistemima, različitih interesa, jezičkih barijera i drugo);
- favorizovanje sopstvenog prava od strane pregovarača;
- rad na unificiranom tekstu je često neefikasan i dugotrajan;
- problemi prilagođavanja primeni unificiranog prava i drugo.

Model zakon. Za izjednačavanje nacionalnih zakonodavstva koristi se i tzv. model zakon. On je fleksibilniji u odnosu na međunarodni ugovor, a usvaja se na nacionalnom nivou. Ovim zakonom je omogućeno svakoj državi da, prilikom usvajanja, unese u njegov tekst izmene i dopune za koje smatra da su neophodne. Naročito je pogodan za harmonizaciju prava u onim

oblastima gde su razlike u nacionalnim sistemima velike. Model zakoni nisu međunarodni ugovori i ne podležu ratifikaciji, već su dostupni svakoj zemlji na korišćenje u smislu izrade svog zakona. (Draškić et al. 2005:28) Prvi ovakav model zakon, usvojen 1848. godine, bio je Zakon o menici između Nemačke, Austrije i Lihtenštajna. Danas se najviše koristi u Skandinaviji, Kanadi i Sjedinjenim američkim državama.

Model zakon ima izvesne prednosti u odnosu na međunarodni ugovor koje se sastoje u sledećem:

- neobaveznost formulacija (omogućava da se ponuđena rešenja prilagode nacionalnom pravu);
- jednostavnija aplikacija u unutrašnji pravni sistem;
- ne postoji obaveza prema drugim državama koji ga takođe prihvataju i drugo.

Jednoobrazni tipski ugovori. Međunarodne organizacije, u svrhu razvoja međunarodne trgovine, sačinjavale su jednoobrazne model ugovora i opštih poslova. Ovi pravni akti nemaju obavezujuću snagu, već se primenjuju u slučajevima kada se ugovorne strane na njih pozivaju. Tako je Evropska komisija UN za Evropu donela, tokom pedesetih i šezdesetih godina prošlog veka, mnoštvo tipskih ugovora i opštih uslova označenih kao **Ženevski ugovori**. U takve ugovore, između ostalih, spadaju: Opšti uslovi za nabavku i montažu investicione opreme za izvoz, Opšti uslovi za prodaju u uvozu i izvozu trajnih potrošnih dobara i industrijske robe serijske proizvodnje, Opšti uslovi za izvoz i uvoz čvrstih goriva itd. Ovi Ženevski ugovori su dobrovoljnog karaktera, što znači da ih ugovorne strane mogu prihvatiti u celini ili delimično, upotrebiti ih kao model za svoje tipske ugovore, unositi izmene i dopune i drugo. (Draškić et al. 2005:29)

Jednoobrazna pravila i pravni vodiči. Jednoobrazna pravila predstavljaju pravne akte kojima se reguliše način vršenja određenih poslovnih transakcija, kao i prava i obaveze učesnika u tim transakcijam. Incoterms i Jednoobrazna pravila i običaji za dokumentarne akreditivne su najpoznatija pravila Međunarodne trgovinske komore u Parizu. **Incontermsi** su pravila kojima se regulišu značenja termina (klauzula) primenjenih u spoljnotrgovinskim ugovorima. (Draškić et al. 2005:31) Ovim pravilima se regulišu obaveze prodavaca i kupaca koje proističu iz ugovorne transportne klauzule.

Jednoobrazna pravila i običaji za dokumentarne akreditivne (**Uniforms Customs and Practice for Documentary Credits UCP**) su pravila po kojima banke u svetu otvaraju i isplaćuju akreditivne. Time su regulisani postupci, prava i obaveze u bankarskim poslovima.

UNCITRAL je 1983. godine predložio jednoobrazna pravila o klauzulama o ugovorenoj sumi zbog neispunjenja međunarodnim ugovorima koja su od strane UN preporučena državama da ih unesu u svoja zakonodavstva.

Pravni vodiči su pak neobavezni pravni akti namenjeni ugovornim stranama kao model za ugovaranje poslova. (Draškić et al. 2005:33) Često se donose i akti namenjeni prvenstveno zakonodavstvu kao model za regulisanje određenih pravnih poslova. U daljem tekstu biće navedeni pojedini pravni vodiči u okviru UNCITRAL-a:

- za međunarodne poslove vezane trgovine-countertrade transactions (1992.)
- za sastavljanje međunarodnih ugovora za izgradnju industrijskih postrojenja (1998.)
- za elektronski prenos sredstava (1987.)
- zakonodavni vodič UNCITRAL-a za privatno finansirane objekte infrastrukture (2001.)

Ekonomska komisija UN za Evropu usvojila je vodiče za sastavljanje ugovora koji se odnose na:

- međunarodni prenos know-how u mašinskoj industriji (1970.)
- velika industrijska postrojenja (1973.)
- zajedničko izvršavanje projekata (1978.)
- industrijsku kooperaciju (1976.)
- konsalting inženjering i tehničku pomoć (1983.) i dugi.

Evropska komisija je usvojila i vodiče namenjene zakonodavstvima zemalja u tranziciji:

- vodič o pravnim aspektima privatizacije (1992.)
- vodič za menadžere u ekonomiji u tranziciji (1993.)
- vodič o finansiranju privatnih preduzeća i trgovine (1996.)

1.4. Načela međunarodnih ugovora

Najpoznatiji akti ove vrste su:

-Načela međunarodnih trgovinskih ugovora (**Načela UNIDROIT-UCP**),

-Načela evropskog ugovornog prava (**Evropska načela-PECL**)

Primena novih instrumenata unifikacije opštih pravila ugovornog prava pokazuje tendenciju nametanja ovih instrumenata kao nadnacionalni izvor prava, bez formalnog postupka ratifikacije. (Draškić et al. 2005:34)

Načelima UNIDROIT se nastoji da se uspostavi „**neutralan i uravnotežen sistem pravila koji bi se koristio u svetu, bez obzira na razlike u pravnim sistemima, privrednim i političkim osobenostima zainteresovanih zemalja**“. (Načela UNIDROIT-uvodne napomene) Ova pravila su predviđena prvenstveno u postupcima pred arbitražom i to kao glavni izvor materijalnih prava za rešavanje sporova međunarodnog karaktera ili kao pomoćni izvor za tumačenje i dopunu pravnih normi merodavnog prava. (Draškić et al. 2005:35)

Pored ove, Načela UNIDROIT imaju i druge namene:

-da mogu da se primenjuju u postupcima pred nacionalnim sudovima na isti način kao i pred arbitražom;

-da ih nacionalni i međunarodni zakonodavci koriste kao model pri modernizaciji zakonodavstva u oblasti ugovornog prava;

-da ih koriste ugovorne strane kao osnov za pregovore o sadržini budućeg ugovora i drugo. (Draškić et al. 2005:35)

Arbitraža ili sudovi mogu ova načela primeniti u sledećim slučajevima:

-ukoliko su se ugovorne strane dogovorile da se na njihov ugovor primenjuju opšta pravna ili druga načela;

-prilikom tumačenja ili dopune međunarodnih dokumenata (tipa međunarodnih ugovora ili jednoobraznih zakona) koji sadrže unifikovane pravne norme;

-u svrhu pronalaženja rešenja za sporna pitanja u slučajevima nepostojanja odgovarajućeg pravila međunarodnog prava. (Draškić et al. 2005:35)

Nadnacionalno zakonodavstvo se zasniva na delatnostima pojedinih međunarodnih organizacija na čije organe su države prenele određena zakonska ovlašćenja. U Evropskoj uniji unifikacija i harmonizacija prava država članica se obavlja primenom dva glavna izvora komunitarnog prava: uredbe, odnosno **regulativa (regulations)** i **direktiva (directives)**. Uredbe predstavljaju opšte pravne propise donešene od strane saveta ili komisija uz učešće parlamenta. Ove uredbe se primenjuju neposredno u državama članicama bez potrebe donošenja posebnih unutrašnjih zakona. Direktive su pak opšti propisi kojima se uspostavlja harmonizacija prava

država članica. (Draškić et al. 2005:36) Njima se određuju ciljevi koje treba postići što omogućava državama članicama donošenje unutrašnjih propisa.

1.5. Subjekti unifikacije i harmonizacije

Nosioci unifikacije i harmonizacije odnosa u međunarodnoj trgovini su međunarodne organizacije sa svojim radnim telima, agencijama i komisijama. Značajnu ulogu u ovim procesima imaju nevladine međunarodne organizacije i profesionalna udruženja trgovaca i pravnika. One su obično autori nacrti koji se kasnije razrađuju i usvajaju na međunarodnim konferencijama. Ne treba zanemariti ni ulogu uglednih pravnika, profesora prava i državnika u ovim procesima.

Između međunarodnih organizacija, koje učestvuju u izradi uniformnog prava, treba izdvojiti sledeće:

- Ujedinjene nacije (**United Nations-UN**);
- Međunarodni institut za unifikaciju privatnog prava- **UNIDROA** (Institut international pour l'unification du droit prive-UNIDROIT);
- Komisija UN za međunarodno trgovinsko pravo **UNCITRAL** (The United Nations Commission for International Trade Law-UNCITRAL);
- Ekonomska komisija UN za Evropu (**United Nations Economic Commission for Europe**);
- Evropska unija (**European Union**);
- Međunarodna trgovinska komora (**International Chamber of Commerce-ICC**) i druge.

II UNIFIKACIJA I HARMONIZACIJA PRAVA

MEĐUNARODNE PRODAJE

1. Cilj i metode uniformnosti

Ubrzani razvoj svetskog tržišta doprineo je stvaranju izuzetno dinamičkog procesa prometa ljudi, robe i kapitala. Međunarodna trgovina je osnovni oblik međunarodnih ekonomskih odnosa, koji podrazumeva razmenu različitih vrednosti i dobara između aktera različitih nacionalnih ekonomija. To je doprinelo i razvoju međunarodnih ugovornih odnosa. Na teritorijama pojedinačnih država ovi odnosi se regulišu donošenjem pravnih normativa koji važe na teritoriji svake pojedinačne države. Međunarodni ugovorni odnosi pak nastaju iz ugovora koji su vezani najmanje za dve države. Zato na te odnose mogu uticati najmanje dva različita nacionalna pravna sistema. To se može postići posredstvom pravila međunarodnog privatnog prava ili se primenjuju međunarodna uniformna pravna pravila.

Prilikom regulisanja međunarodnih ugovornih odnosa mogu se primeniti tri vrste pravnih pravila:

- pravila međunarodnog privatnog prava (kolizione norme);**
- pravila nacionalnog obligacionog prava (građanskog ili trgovinskog);**
- uniformna pravila međunarodnog trgovinskog prava.**

Prvobitni oblici uniformnog prava međunarodne prodaje robe prisutni su još u srednjem veku u okviru autonomnog trgovinskog prava-**lex mercatoria**, koje su trgovci sami formulisali. Sa formiranjem modernih država sa elementima suverenosti dolazi do donošenja nacionalnih kodifikacija građanskog prava i nacionalnih zakona koji regulišu međunarodnu prodaju robe. S obzirom na specifičnosti tih nacionalnih propisa, odvijanje međunarodne trgovine je bilo znatno otežano. Primena nacionalnih pravnih regulativa na međunarodnu trgovinu doprinosi povećanju stepena pravne nesigurnosti, čak i u slučajevima primene kolizionih propisa međunarodnog privatnog prava. Zato se nametnula neophodna potreba unifikacije i harmonizacije prava međunarodne prodaje.

Cilj unifikacije prava međunarodne prodaje je:

-olakšavanje međunarodnog prometa robe;

-regulisanje različitosti koje proizilaze iz nacionalnih pravnih regulativa.

Uspešna unifikacija prava međunarodne prodaje se ne realizuje stupanjem na snagu, odnosno ratifikacijom teksta konvencije, već i uniformnom interpretacijom i primenom tih pravila. Iz ovog proizilazi da je osnovni metod u ostvarivanju efektivne uniformnosti autonomna interpretacija koja podrazumeva upotrebu interpretativnih pomoćnih sredstava:

-komparativnu analizu sudske prakse,

-pravnu doktrinu i

-travaux preparatoires (pripremni tekst o namerama određenog ugovora).

Svrha konvencije, kao pravnog instrumenta, je da se lica iz različitih pravnih kontesta podvrgnu setu istih principa i pravila. Nacionalni pravni sistemi se takođe moraju prilagoditi pomenutim pravilima i principima. Važno je napomenuti i činjenicu da se uniformnost ne može ostvariti samo prostom ratifikacijom konvencije od strane različitih pravnih sistema.

Prisustvo međunarodne zajednice, u kojoj se mnoga pitanja regulišu zajedničkim pravnim sistemom, je od velikog značaja u regulisanju prava međunarodne prodaje robe. Dobar primer za to je tzv. **Bečka konvencija** čijim odredbama se regulišu dva osnovna principa: uniformnosti i internacionalnosti.

Polazeći od opštih principa na kojima se zasniva Bečka konvencija, u daljem tekstu biće razmatrana mogućnost uniformne interpretacije i primene jedne od odredbi konvencije, a to je odredba o bitnoj povredi ugovora. Uniformnim definisanjem institucije bitne povrede ugovora obezbeđuje se preduslov za uniformnu primenu i tumačenje pravila o raskidu ugovora, čime se istovremno povećava stepen pravne sigurnosti u međunarodnoj trgovini. (Spaić, 2007:10)

2. Razvoj procesa unifikacije u pravu međunarodne prodaje robe

Početak procesa unifikacije se vezuje za kraj tridesetih godina prošlog veka kada je 1929. godine **Ernst Rabel**, nemački profesor prava, predložio izradu **unifikovanog prava međunarodne prodaje**. Iste godine na Međunarodnom institutu za unifikaciju privatnog prava (UNIDROIT) formirana je komisija koja je dobila zadatak da izradi elaborat uniformnog prava međunarodne prodaje. Komisiju su činili eksperti iz zemalja sa najrazvijenijim sistemom privatnog prava (Engleska, Francuska, Nemačka, Skandinavija). Godine 1939. usvojen je predlog nacrtu ovog dokumenta, ali je početak Drugog svetskog rata odložio naredne aktivnosti.

Nastavak ovog procesa je vezan za konferenciju, koju je inicirala vlada Holandije 1951. godine, na kojoj su formirane dve komisije na osnovu čijih predloga su donešene dve Haške konvencije: Konvencija o jednoobraznom zakonu o međunarodnoj prodaji telesnih pokretnih stvari (**Uniform Law on the International Sale of Goods-ULIS**) i Konvencija o jednoobraznom zakonu o zaključivanju ugovora o međunarodnoj prodaji telesnih pokretnih stvari (**Uniform Law on the Formation of Contracts for the International Sale of Goods-ULFIS**).

Od 1966. godine dalje kreiranje uniformnog prava međunarodne prodaje preuzima komisija Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovinsko pravo (**ULCITRAL**). Konvencija Ujedinjenih nacija o međunarodnoj prodaji robe (**Bečka konvencija**) je danas najšire prihvaćen i primenjivan zakon u oblasti međunarodne prodaje robe. Prednost Bečke konvencije je u tome što predstavlja merodavan zakon u ovoj oblasti prava, a istovremeno je validan za mnoge nacionalne pravne sistem. Ovom konvencijom se, između ostalog, reguliše:

- zaključivanje ugovora o međunarodnoj prodaji robe;
- utvrđivanje obaveza prodavaca i kupaca;
- utvrđivanje pravnih sredstava u slučaju povrede ugovora i drugo.

Bečka konvencija je postala punosnažna 1988. godine kada je 11 država potpisnica deponovalo instrumente ratifikacije. Donošenje Bečke konvencije je najznačajniji potez međunarodne pravne zajednice u stvaranju jednoobraznog zakona o međunarodnoj prodaji robe. Osnovni cilj odredaba Bečke konvencije je „**da otkloni pravne barijere i da promoviše dalji razvoj međunarodne trgovine.**“

3. Problemi unifikacije prava međunarodne prodaje robe

Postojanje prava međunarodne prodaje sa uniformnom interpretacijom je prvenstveno sredstvo izbegavanja konflikata, što je mnogo povoljnije u odnosu na sredstva rešavanja konflikata tipa arbitraže. (Spaić, 2007:38) Dokumenti Bečke konvencije su podložni razvojnim promenama uvođenjem novih metoda kojima će se još više unaprediti kompleksni odnosi u međunarodnoj prodaji. Od suštinskog značaja je:

- da zemlje koje su ratifikovale Bečku konvenciju prihvate i primenjuju metod interpretacije koji je definisan u samoj konvenciji;
- da se obavežu na novi zajednički pravni sistem koji su međusobno kreirale;
- da nacionalni sudovi interpretiraju i primenjuju odredbe Bečke konvencije na uniforman način.

Članom 7 Bečke konvencije definisano je usaglašavanje uniformnih interpretacija različitih nacionalnih sudova, arbitara, advokata i drugih subjekata, što direktno utiče na ostvarivanje ciljeva Bečke konvencije. U preambuli Bečke konvencije piše: **”Države članice su postigle saglasnost o Konvenciji, smatrajući da je usvajanje uniformnih pravila kojima bi se regulisali ugovori o međunarodnoj prodaji robe, a koja bi uzela u obzir različite društvene, ekonomske i pravne sisteme, doprinelo uklanjanju pravnih barijera u međunarodnoj trgovini i unapređenju razvoja međunarodne trgovine.”**

Jedan od razvojnih problema u okviru Bečke konvencije je pokušaj stvaranja međunarodnih sudova nadležnih za rešavanje sporova u domenu međunarodne prodaje robe. Ovaj proces zahteva ogromna finansijska sredstva i zahtevnu administrativnu strukturu, tako da se danas sporovi rešavaju od strane arbitraža i domaćih sudova. Ratifikacijom Bečka konvencija postaje i deo nacionalnog prava svake države članice, ali pri tom ona ne sme izgubiti svoj međunarodni i autonomni karakter. Ukoliko različiti tumači prava uzmu u razmatranje odluke drugih nacionalnih sudova, onda će princip uniformnosti biti zadovoljen.

Izvršenje odredba ugovora definisano je članovima 46 i 62 Bečke konvencije. Ukoliko dođe do povrede ugovora usled neizvršenja, a ugovorne strane sporno pitanje rešavaju međusobnim pregovorima, a ne preko suda, onda je razmatranje prodavčevog prava na otklanjanje neizvršenja od prioritetnog značaja. (Spaić, 2007:41)

4. Pretpostavke i strategija u ostvarivanju uniformnosti-nova lingua franca

Međunarodni karakter Bečke konvencije se ogleda u tome da oni koji je tumače ne treba da primenjuju odrednice nacionalnog prava. Međunarodni karakter bečke konvencije označava da termini i koncepti ove konvencije moraju biti interpretirani nezavisno od značenja nacionalnih pravnih sistema. Struktura i jezik Bečke konvencije je rezultat dugotrajnih pregovora i usaglašavanja predstavnika različitih pravnih i društvenih sistema. Izbor jezika i teksta konvencije je izvršen konsenzusom pri čemu su uvažene specifičnosti pravnog sistema, ali i terminologija zemalja redaktora. Upravo zbog toga su redaktori Bečke konvencije usvojili neutralni jezik bez mogućnosti upliva nacionalne terminologije. Ovakav pristup znatno doprinosi autonomnosti Bečke konvencije i promoviše osnove njene specifičnosti: **međunarodni karakter i uniformnost u interpretaciji i primeni**. Internacionalnost Bečke konvencije se ogleda i u tome što je tekst objavljen na šest zvaničnih jezika Ujedinjenih nacija. To znatno olakšava proces interpretacije, posebno sudovima i arbitražama, a omogućava primenu komparativne metode interpretacije. Međutim, ovakav pristup ne garantuje i apsolutno ostvarivanje uniformnosti s obzirom na činjenicu da su pristupi i tumačenje korisnika Bečke konvencije uglavnom određeni njihovim nacionalnim i drugim obeležjima.

Bečkom konvencijom je prihvaćen set uniformnih pravila u domenu međunarodne prodaje robe u svrhu smanjenja konflikata koji uglavnom proizilaze iz: (Spaić, 2007:44)

- neizvesnosti u izboru domaćeg prava u slučaju spora;
- neizvesnosti u pravilnoj primeni strane sudske prakse od strane domaćih sudova.

Korišćenjem specifičnih nacionalnih pristupa u interpretaciji i primeni uniformnih odrednica međunarodnog prava može biti narušen princip uniformnosti kojem teži Bečka konvencija. Praktično i teoretski postoji širok dijapazon sredstava protiv rizika od narušavanja principa uniformnosti, ali taj proces najrealnije zavisi od onih koji interpretiraju odrednice Bečke konvencije, a to su sudije i arbitri. Postoje različiti mehanizmi koji se mogu koristiti kako bi se sprečile konfliktne interpretacije i narušavanje uniformnosti Bečke konvencije: sudska praksa, pravna doktrina, travaux preparatoires i drugo.

5. Značaj sudske prakse i pravne doktrine u procesu uniformizacije prava međunarodne prodaje

Jedan od najznačajnijih i najefikasnijih elemenata u procesu uniformne interpretacije Bečke konvencije je svakako razvoj sudske prakse u skladu sa odredbama Bečke konvencije, kao i precizna analiza odrednica od strane sudova. Pri tom je bitno da sudija ili arbitar, prilikom interpretacije odredbi, uzme u obzir razmatranja od strane sudova drugih zemalja članica. Razmatranje sudske prakse stranih sudova prilikom tumačenja odrednica Bečke konvencije je od presudnog značaj u cilju ostvarivanja uniformnosti.

Na svojoj 21. sednici UNCITRAL je 1988. godine ustanovio proceduru prema kojoj bi odluke donešene primenom jednoobraznih zakona u državama učesnicama bile prikupljane i prosleđivane od strane nacionalnih korespodenata, a nakon toga bi bile upućene Sekretarijatu UNCITRAL-a čime bi se omogućila dostupnost teksta odluke na izvornom jeziku svim zainteresovanim subjektima.(Spaić, 2007:47) Nacionalni korespodenti imaju obavezu pripreme abstrakta presuda koji se prevode na jedan od šest zvaničnih jezika Ujedinjenih nacija i koji se priključuju kao redovna dokumentacija komisije. (111) Ovi abstrakti se redovno objavljuju od strane Sekretarijata UNCITRAL-a kao deo **CLOUT sistema** standardizovanih izveštaja o nacionalnim sudskim odlukama. (Spaić, 2007:47) Postoji i Centar za komparativne i strane studije u Rimu koji održava bazu podataka **UNILEX** i koji sadrži bazu sudskih presuda i internacionalnih bibliografskih odrednica o Bekoj konvenciji. (Spaić, 2007:48) O svim relevantnim informacijama o Bečkoj konvenciji mogu se dobiti podaci preko veb sajta **Pace Law School** koji, pored bibliografskih jedinica, pruža i opširne komentare na pojedine članove i materijale, ali i na pojedinosti sudske prakse u zemljama članicama.

Analizirajući postojeću sudsku praksu Bečke konvencije može se konstatovati da problematične situacije nastaju onda kada sudija ili arbitar dobiju dva različita rešenja upućena od strane različitih nacionalnih sudova. U takvim situacijama postoje dve realne mogućnosti: ili izabrati optimalnije rešenje između dva predložena rešenja ili umesto predloženih rešenja pronaći novo optimalno rešenje.

Pravna doktrina je takođe bitno sredstvo protiv neujednačene interpretacije Bečke konvencije. Uloga pravne doktrine u interpretaciji legislative varira u različitim pravnim sistemima. U zemljama sa civil law sistemima (kao što je naprimer Engleska) doktrina, kao instrument interpretacije domaćeg i stranog prava, nikada nije bila sporna. (Spaić, 2007:59) U Kanadi i Sjedinjenim američkim državama postoje znatna odstupanja u odnosu na tradicionalnu praksu common law sistema. Zato je neophodno, prilikom razmatranja tumačenja Bečke konvencije od strane stranih sudova, da svi nacionalni sudovi ispitaju pravnu doktrinu koja je uticala na stvaranje određenih interpretacija u stranim sudovima. (Spaić, 2007:49)

Travaux preparatoires je takođe koristan instrument koji se koristi prilikom razjašnjavanja sumnji prilikom tumačenja odredbi Bečke konvencije. Analiza travaux preparatoires obuhvata kako zaključke sa zasedanja Bečke konvencije, tako i zapise nastale u okviru rada UNCITRAL-a. Međutim, sve zemlje članice nemaju ista pravila pri tumačenju ugovora, a i stavovi redaktora prema ovim dokumentima su različiti.

Sporovi koji su proistekli iz ugovornog prava međunarodne prodaje, najčešće se rešavaju u skladu sa pravilima međunarodnog privatnog prava (**lex loci contractus, lex loci solutionis, lex fori**) što otežava razvoj modernog *lex mercatoria*. (Spaić, 2007:62) U savremenoj pravnoj doktrini prihvaćen je stav „**da država nema legitimitet da uređuje odnose u međunarodnoj trgovini, pogotovu kada su oni van dometa njenog suvereniteta, tako da sve radnje u okviru njenih ovlašćenja predstavljaju ujedno i svojevrsnu zloupotrebu prava.**“ (Spaić, 2007:63) Zato se ukazala neophodna potreba kreiranja međunarodnih pravila kojima treba regulisati ugovorne odnose među zemljama učesnicama. Usvajanjem uniformnih pravila doprinosi uklanjanju prepreka u odvijanju procesa međunarodne trgovine. Takođe se stvaraju uslovi za ostvarenje pravne sigurnosti privrednih subjekata iz različitih pravnih, ekonomskih i socijalnih sistema. (Spaić, 2007:63) Unifikacija međunarodnog trgovinskog procesa stvara uslove za bolju korespondenciju među državama, smanjuje mogućnost pravnih konflikata, a znatno smanjuje i transnacionalne troškove.

Odredbama bečke konvencija stvara se nov način rešavanja kompleksnih odnosa u međunarodnoj trgovini. Bečka konvencija je definisana i kreirana kao međunarodna zajednica prodavaca i kupaca, kao i nova unifikovana pravna regulativa. Pri tom, članice konvencije nisu samo predmet primene zajedničkog pravnog sistema, već su i aktivni kreatori istog sistema. Za postizanje uniformnosti međunarodne prodaje robe od ključnog je značaja način na koji nacionalni sudovi ili tribunali interpretiraju i primenjuju odredbe Bečke konvencije. Ukoliko

nacionalni sudovi podstiču divergentne interpretacije odredaba konvencije, perspektive Bečke konvencije će biti ugrožene. (Spaić, 2007:65)

Uspjeh primene odredaba Bečke konvencije zavisi prvenstveno od:

-koherentnosti i kvaliteta tretmana koji ona dobija od sudova, arbitara, advokat i teoretičara;

-od načela internacionalnosti, autonomnosti i uniformnosti.

Uniformnost će biti postignuta tek uniformnom primenom jednoobraznog teksta konvencije. Uniformnost Bečke konvencije u međunarodnoj prodaji biće ostvarena ukoliko nacionalni pristupi ili koncepti budu od sekundarnog značaja. Treba pri tom razmotriti i koncept mogućih reformi sudstva.(Spaić, 2007:65)

III BITNA POVREDA UGOVORA

1. Pojam i karakteristike

Opšte je poznato da se uspešna unifikacija prava međunarodne prodaje ne ostvaruje stupanjem na snagu i ratifikacijom konvencije, već istovetnom primenom jednoobraznog zakona. To otvara novo pitanje u oblasti uniformnosti-mogućnost substantivne uniformnosti, odnosno uniformnosti u primeni. Takođe otvara pitanje da li je moguće ostvariti uniformnost u primeni? Pozivajući se na opšte principe Bečke konvencije, u daljem tekstu razmatraćemo mogućnost uniformne interpretacije i primene jedne od odredbi konvencije-odredbe o bitnoj povredi ugovora.

Bitna povreda ugovora predstavlja jednu od nejasnih i spornih odredaba Bečke konvencije, koja ima važnu ulogu u sistemu sankcija za povredu ugovora (remedial system). Odrednica bitne povrede ugovora je definisana članom 25 Bečke konvencije: „**bitna povreda ugovora postoji ako se njome prouzrokuje takva šteta koja drugu ugovornu stranu suštinski lišava onog što je opravdano očekivala od ugovora, izuzev ako takvu posledicu nije predvidela strana koja čini povredu niti bi je predvidelo razumno lice istih svojstva u istim okolnostima**“. Postaje veoma uočljivo da se u ovoj definiciji iznose neprecizni termini (opravdano očekivanje, predvidljivost i drugo) što znatno otežava stranama u sporu da odrede da li je povreda bitna, a daje mogućnost izbegavanja raskida ugovora od strane onih koji su počinili povredu.

Analizirajući definiciju bitne povrede ugovora uočavamo dva konstitutivna elementa:

-suštinsko lišavanje i

-predvidljivost.

Suštinsko lišavanje. Pod detrimentom se podrazumevaju sve negativne posledice povrede. Ovaj pojam obuhvata stvarnu povredu (gubitak), materijalnu štetu, kao i štetu nastalu onemogućavanjem ili smanjenjem drugih aktivnosti oštećene strane. Pri tom, procena da li je neka povreda bitna zahteva posmatranje svakog slučaja posebno, u zavisnosti od vrednosti ugovora, štete prouzrokovane povredom ili štete nastale onemogućavanjem ili smanjenjem drugih aktivnosti oštećene strane. (Spaić, 2007:68) Po odredbama člana 25 Bečke konvencije povreda se smatra bitnom ako je njome prouzrokovana šteta kojom se ugovorena strana „suštinski lišava“ onog što je „opravdano očekivala“ od ugovora. Iz ovog se zaključuje da udležujući kriterijum nije veličina štete, već značaj interesa koji ugovorna obaveza ima za

oštećenu stranu. (2) Suštinsko lišavanje mora biti takvo da ugovorna strana izgubi interes da se ugovor realizuje, odnosno da se oštećena strana ne može obešteti.

Predvidljivost. Povreda ugovora, prema članu 25 Bečke konvencije, nije bitna ako ugovorna strana koja je počinila štetu „nije mogla predvideti posledice povrede niti bi je predvidelo razumno lice istih svojstva u istim okolnostima“. Ovo može omogućiti strani, koja je suštinski počinila povredu, da izbegne pravne posledice bitne povrede ugovora, ako se utvrdi da takvu štetu ne bi „predvidelo razumno lice istih svojstva i istih okolnosti“. To znači da element predvidljivosti ograničava prava oštećene ugovorne strane kada druga strana nije predvidela dalekosežne posledice. Element predvidljivosti se dakle koristi da bi se strani koja je počinila povredu dala mogućnost oslobađanja od odgovornosti za povredu ugovora. (Spaić, 2007:71) Takođe je veoma diskutabilna odrednica „razumno lice istih svojstva u istim okolnostima“.

2. Sankcije u slučaju bitne povrede ugovora

Analizirajući odrednice Bečke konvencije možemo zaključiti da je bitna povreda ugovora odlučujući element koji predstavlja osnovni uslov za procenu prava na raskid ugovora ili prava na isporuku druge robe kao zamene. Kada dođe do bitne povrede ugovora, oštećena strana ima pravo da raskine ugovor u sledećim okolnostima:

-kada se utvrdi da neizvršenje obaveze druge ugovorne strane predstavlja bitnu povredu ugovora (**član 49, 64**);

-kada se delimično neizvršenje ili nedostatak saobraznosti smatra bitnom povredom ugovora (**član 51**);

-kada postane jasno da će do bitne povrede ugovora doći pre isteka roka za izvršenje obaveze druge ugovorne strane (**član 72**);

-kada neizvršenje bilo koje obaveze pri uzastopnim isporukama stvara uslove da će doći do bitne povrede ugovora pri narednim isporukama (**član 73.2**).

Prilikom rešavanja sporova u međunarodnoj prodaji robe, prema odredbama Bečke konvencije, polazi se od utvrđivanja da li došlo do povrede ugovora i da li je ta povreda bitna. Da bi se shvatio koncept bitne povrede ugovora neophodno je detaljno analizirati i prava kupaca i prava prodavaca. (Spaić, 2007:73)

2.1. Pravna sredstva kupca u slučaju bitne povrede ugovora od strane prodavca

Ukoliko dođe do bitne povrede ugovora kupac kao oštećena ugovorna strana, prema odredbama Bečke konvencije, ima sledeća prava:

-da zahteva od prodavca izvršnje ugovornih obaveza, kao i da mu odredi dodatni prihvatljiv rok za izvršenje obaveza;

-da zahteva od prodavca isporuku druge robe (kao zamenu) ili pak da otkloni nedostatak popravkom, u slučaju nesaobraznosti robe;

-da raskine ugovor, ako prodavac ne izvrši obavezu koja predstavlja bitnu povredu ugovora;

-da raskine ugovor, ako je roba delom isporučena ili je isporučena nesaobrazno ugovoru;

-da raskine ugovor u slučaju zakasnele isporuke, ali u razumnom roku, od momenta saznanja da je isporuka obavljena;

-da prihvati isporuku i snizi cenu za nesaobraznu robu;

-da zahteva nadoknadu štete.

Dakle, kad se utvrdi da postoji bitna povreda ugovora, kupac može da raskine ugovor, da prihvati produženje njegovog ispunjenja, zahtevajući isporuku druge robe kao zamene, odklanjanje nedostataka ili sniženje cena. Prilikom određivanja dodatnog roka, on mora biti „razuman“ uz jasno definisan datum ili dužinu trajnja roka. Ukoliko se radi o zakasneloj isporuci, kupac procenjuje da li je nastala bitna povreda ugovora i da li će prihvatiti naknadno ispunjenje. Ako prodavac i nakon tog roka nije u mogućnosti da ispuni svoju obavezu, kupac može raskinuti ugovor. Izjava o raskidu ugovora mora takođe biti u razumnom roku. Raskid ugovora je ipak krajnje sredstvo koje stoji na raspolaganju oštećenoj ugovornoj strani.

Za određivanje postojanja bitne povrede ugovora potrebno je prevashodno utvrditi, ne kolika je visina štete koja je prouzrokovana nesaobraznom isporukom, već da li je nesaobraznost takva da dovodi do opadanja interesovanja kupca za ispunjenje ugovora. (Spaić, 2007:77) U slučaju kada je bitna povreda ugovora već utvrđena, prodavac može odkloniti neispunjenje:

-ako je u mogućnosti da to uradi bez nerazumnog odlagnja i bez naknadnog nanošenja kupcu drugih nepogodnosti;

-ako kupac ne odbije njegovu ponudu da otkloni neizvršenje.

Ako posle prodavčevog zahteva kupac ne odgovori u razumnom roku, prodavac može izvršiti ugovor u roku navedenom u njegovom zahtevu. Međutim, ostaje za razmatranje odnos prava prodavca i prava kupca na raskid ugovora, odnosno postavlja se pitanje da li kupac koji je primio nesaobraznu ponudu i utvrdio bitnu povredu ugovora, može raskinuti ugovor i time lišiti pravo prodavca na otklanjanje nedostatka.

Prema članu 48, prodavac ima pravo da otkloni nedostatak samo ukoliko kupac ne izjavi da raskida ugovor, što ukazuje da je kupčevo pravo da raskine ugovor jače od prodavčevog prava da otkloni neizvršenje. Pri tom, problem kupca je u tome što ne može uvek biti siguran da je nesaobrazna isporuka ujedno i bitna povreda ugovora. Pravna praksa potvrđuje da je za oštećenu stranu sigurnije da prihvati ponudu, jer sebe može izložiti riziku da neprihvatanjem sama izvrši bitnu povredu ugovora.

Kupac ima pravo, kada primi nesaobraznu robu i kada odluči da je zadrži u primljenom stanju, na sniženje cena. Ovim se izbegava podizanje tužbe. Ukoliko kupac prihvati opciju sniženja cena, nema pravo da naknadno raskine ugovor. U slučajevima kada kupac traži sniženje cena, prodavac može ponuditi isporuku druge robe kao zamenu ili otklanjanje nedostataka. Ako prodavac uspešno otkloni nedostatak u skladu uslovima iz člana 37 (pravo na otklanjanje nedostataka kada rok isporuke nije istekao) ili člana 48 (pravo na otklanjanje nedostataka kada je rok isporuke istekao), kupac gubi pravo na sniženje cena. (Spaić, 2007:80) Pravo na sniženje cena je posebno bitno u slučajevima kada tržišna cena nesaobrazne robe raste neproporcionalno ceni saobrazne robe u momentu zaključenja ugovora. (Spaić, 2007:80) Ukoliko je iznos sniženja cene manji od iznosa štete, kupac može podneti tužbu, stim što se od kupca očekuje da najpre snizi cenu, a potom traži nadoknadu razlike.

Prema odredbama Bečke konvencije postoji i mogućnost delimičnog raskida od strane kupca. Kupac ima pravo da raskine ugovor za deo koji nije isporučen ili koji nije saobrazan ugovoru. Kupac može koristiti i druga prava koja mu omogućava Bečka konvencija: pravo da zahteva ispunjenje ili zamenu, pravo na sniženje cene. Raskid ugovora u celini je predviđen samo ako je delimično neizvršenje ili nedostatak saobraznosti jasno bitna povreda ugovora.

Raskid ugovora je zadnja mera koju kupac može koristiti ukoliko dođe do prodavčeve povrede ugovora. Kupac ima pravo na raskid ugovora u slučaju da roba nije isporučena. U slučaju da je prodavac isporučio robu, prava kupca su ograničena. Bečkom konvencijom takođe nije predviđen automatski raskid ugovora. Kupac i u slučajevima kada ima pravo na raskid ugovora, mora o tome obavestiti drugu stranu u razumnom roku. Kupac takođe nema pravo da raskine ugovor ukoliko nije u mogućnosti da vrati isporučenu robu u stanju u kojem ju je primio. (Spajić, Đurović, 2005:85)

2.2. Pravna sredstva prodavca u slučaju bitne povrede ugovora od strane kupca

Prema odredbama Bečke konvencije prodavac kao oštećena ugovorna strana ima određena prava:

-da zahteva od kupca plaćanje po ugovorenoj ceni, da preuzme isporuku ili da preuzme druge obaveze (član 62 Bečke konvencije);

-da odredi dodatni tazumni rok za izvršenje obaveze kupca;

-da raskine ugovor ukoliko postoji bitna povreda ugovora (u razumnom roku ili po isteku dodatnog roka u okviru kojeg kupac nije izvršio obavezu);

-da raskine ugovor ukoliko kupac nije platio kupovnu cenu;

-da zahteva naknadu štete.

Prodavac može odrediti kupcu rok razumne dužine za ispunjenje obaveza. Određivanjem razumnog roka, prodavac zadržava pravo da raskine ugovor, ukoliko kupac ne izvrši obavezu, (Spaić, 2007:83) Prodavac može raskinuti ugovor u slučaju da kupac nije platio kupoprodajnu cenu i da je ustanovljena bitna povreda ugovora. Prodavac koji je utvrdio bitnu povredu ugovora usled zakašnjenja u izvršenju, mora najaviti raskid ugovora odmah, da kupac, koji je izvršio obavezu sa zakašnjenjem, ne bi pobijao pravo prodavca na raskid ugovora.

Situacija je znatno kompleksnija kada kupac plati ugovorenu cenu, a bitna povreda ugovora nije zbog zakašnjenja, već zbog nekog drugog razloga. U tom slučaju prodavac mora ispuniti određene uslove da bi raskinuo ugovor. Prodavac mora izjaviti da raskida ugovor u razumnom roku od momenta kada je saznao za povredu. Ukoliko prodavac odredi kupcu dodatni rok za izvršenje obaveza, a kupac tu obavezu ne izvrši, onda prodavac može raskinuti ugovor ili odrediti naknadni rok za izvršenje. Ugovor se raskida automatski ukoliko prodavac odredi dodatni rok, a kupac izjavi da neće izvršiti obavezu (član 64 Bečke konvencije).

Za delimični raskid ugovora od strane prodavca, Bečka konvencija pruža ekscipitno rešenje. Ima autora koji smatraju, da za delimični raskid ugovora od strane prodavca, treba primeniti rešenja predviđena za slučaj delimičnog raskida od strane kupca. (Spaić, 2007:84)

3. Bitna povreda ugovora sa uzastopnim isporukama

Principijelno važe ista pravila kod ugovora sa uzastupnim isporukama kao i kod jednokratnih isporuka. Članom 73 Bečke konvencije razmatraju se tri pojedinačne situacije:

- mogućnost raskida ugovora u slučaju neizvršenja obaveze koja se odnosi na jednu isporuku (član 73-1);
- mogućnost raskida ugovora za ubuduće-pro futuro (član 73-2);
- mogućnost raskida celog ugovora-ab initio (član 73-3).

Članom 73(1) definisane su međusobne nezavisne isporuke, koje se praktički mogu posmatrati kao autonomni ugovori i na koje se primenjuju opšta pravila Bečke konvencije o raskidu ugovora zbog bitne povrede. Potom se utvrđuje da li se dato neizvršenje obaveze smatra bitnom povredom ugovora u odnosu na pojedinačnu isporuku. Ukoliko se utvrdi da se radi o bitnoj povredi ugovora, oštećena ugovorna strana može izjaviti da raskida ugovor u odnosu na pojedinačnu isporuku ili pak može koristiti druga raspoloživa pravna sredstva.

U članu 73(2) se definišu slučajevi kada je neizvršenje obaveze vezano za jednu isporuku takve prirode da nevinoj ugovornoj strani daje takav osnov da veruje da obaveze u pogledu ostalih isporuka neće biti ispunjene. To praktično znači da neizvršenje obaveze u odnosu na pojedinačnu isporuku daje mogućnost prodavcu ili kupcu da raskine ugovor u odnosu na buduće isporuke. Ukoliko oštećena ugovorna strana odluči da raskine ugovor u odnosu na buduće isporuke, to mora uraditi u razumnom roku od momenta neizvršenja jedne isporuke.

Članom 73(3) definisani su ugovori koji su po svojoj prirodi takvi da se njihova svrha može ostvariti ukoliko su sve sukcesivne isporuke uredno ispunjene. Oštećena ugovorna strana ima pravo da raskine ugovor u celini ako ispuni određene uslove:

- ukoliko kupac izjavi da raskida ugovor u odnosu na pojedinačnu isporuku-po nastupanju bitne povrede ugovora u odnosu na tu isporuku;
- ukoliko kupac izjavi da raskida ugovor u odnosu na već primljene i buduće isporuke;
- ukoliko su isporuke međuzavisne. (Spaić, 2007:87)

3.1. Pravna dejstva raskida ugovora

Ukoliko se ostvari osnov za raskid ugovora, ugovarač može: da raskine ugovor ili da ga održi na snazi. Kada ugovorna strana odluči da raskine ugovor, mora preduzeti određene radnje u cilju realizacije raskida, a prvenstveno mora obavestiti drugu stranu, sobzirom na to da Bečka konvencija nije usvojila sistem raskida ugovora po samom pravu. Po članu 26 Bečke konvencije „izjava o raskidu ugovora ima dejstvo jedino ako je o njoj obavještena druga ugovorna strana“. Ugovorna strana koja raskida ugovor je obavezna da drugoj ugovornoj strani pošalje obavještenje o raskidu ugovora usled bitne povrede ugovora ili usled neizvršenja obaveza u naknadnom roku. Obavještenje treba da bude u pisanoj formi i da sadrži razlog zbog kojeg se raskida ugovor. Posle raskida ugovora sledi vraćanje onog što je ugovorna strana isporučila ili platila, kao i eventualna nadoknada štete. U članu 81(1) piše: **“Raskidom ugovora strane se oslobađaju svojih obaveza, izuzev eventualne obaveze da se nadiknadi šteta. Raskid ne utiče na odredbe ugovora o rešavanju sporova ili o uređenju prava i obaveza strana posle raskida“**. Obaveza vraćanja se ne odnosi samo na datu količinu robe, već i na iznos novca koji je kupac uplatio.

Ukoliko ugovorna strana koja želi da raskine ugovor nije u mogućnosti da vrati primljeno u istom stanju u kojem ga je primila, gubi pravo na raskid ugovora. (Spaić, 2007:88) Posle raskida ugovora, kupac od prodavca može zahtevati povraćaj novca, kao i kamatu na tu cenu. ukoliko se ugovor raskine posle prodavčeve isporuke robe, kupac će imati obavezu da prodavcu nadoknadi sve koristi koje je imao od robe.

Utvrđivanje visine nadoknade štete u slučaju bitne povrede ugovora ima poseban značaj. Kada se utvrdi postojanje bitne povrede ugovora, oštećena ugovorna strana ima dve mogućnosti: da izjavi da raskida ugovor ili da održi ugovor na snazi. U oba slučaja oštećena ugovorna strana može zahtevati nadoknadu štete. Da bi se utvrdila visina nadoknade štete obično se polazi od gubitka koji je pretrpela oštećena ugovorna strana, ali i od utvrđivanja razlike između imovinskog stanja poverioca koje bi postajalo da je ugovor bio ispunjen. (Spaić, 2007:89) Nakon raskida ugovora visina nadoknade štete se može utvrditi prema sledećim modelima:

-kupovine ili prodaje radi pokrića;

-tekuće ili tržišne cene;

-unikatne robe.

Prema članu 75 Bečke konvencije nadoknada štete kod **kupoprodaje radi pokrića** dobija se razlikom ugovorene i realizovane cene, uvećane za predvidljivu, odnosno nepredvidljivu štetu, kao i izgublenu dobit umanjenu za uštedene troškove.

Drugi model nadoknade štete podrazumeva određivanje iznosa fingiranjem kupovine, odnosno prodaje radi pokrića. Ovako dobijeni iznos štete jednak je razlici između ugovorene cene i tekuće cene robe u vreme raskida ugovora, uvećane za iznos predvidljive ili nepredvidljive štete i izgubljene dobiti, a umanjene za troškove koji su uštedeni. U većini slučajeva tekuća cena je tržišna cena u mestu isporuke robe.

Za raskid ugovora koji se odnosi na prodaju unikatne ili specijalno proizvedene robe, za koje ne postoji tržište niti tekuća cena, koristi se treći model nadoknade štete. Ukoliko prodavac načini bitnu povredu ugovora, kupac može zahtevati nadoknadu u naturi ili može tražiti nadoknadu štete. Slučaj kada kupac načini bitnu povredu ugovora, usled koje prodavac raskine ugovor, nije eksplicitno uređen odredbama Bečke konvencije. Ovde važe uslovi predviđeni u članu 74 Bečke konvencije.

Na osnovu predhodnih razmatranja i analize odredaba Bečke konvencije, možemo izvući određene zaključke. U slučaju da prodavac ne ispuni svoje obaveze u skladu sa ugovorom, kupac, prema odredbama Bečke konvencije, ima sledeće mogućnosti:

-da od prodavca zahteva izvršenje u nature ili da prodavcu odredi dodatni razumni rok za izvršenje obaveza;

-da zahteva isporuku druge robe kao zamenu ili popravku iste, ukoliko je roba nesaobrazna;

-da zahteva raskid ugovora u sledećim slučajevima: ako prodavac ne izvrši obavezu koja predstavlja bitnu povredu ugovora, ako je nesaobrazna roba delimično ili u celosti isporučena, ako se radi o zakašnjenju isporuke; pri tom izjava o raskidu mora biti data u razumnom roku od momenta utvrđivanja bitne povrede ugovora;

-da nakon preuzimanja nesaobrazne robe zahteva sniženje cena.

Ukoliko pak kupac ošteti prodavca neispunjenjem obaveza, prema odredbama Bečke konvencije, prodavac ima na raspolaganju sledeće mogućnosti:

-da zahteva izvršenje u nature ili da traži od kupca da plati cenu, preuzme isporuku ili da izvrši druge obaveze;

-da dostavi obaveštenja ili termin dodatnog roka za izvršenje obaveza;

-da raskine ugovor u sledećim slučajevima: kada je kupac platio ugovorenu cenu i kada bitna povreda ugovora nije prouzrokovana zakašnjenjem u isporuci, već nekom drugom povredom, u slučaju kada postoji kašnjenje u izvršenju, pre nego što je prodavac saznao za kašnjenje u izvršenju, kao i ako kupac nije platio ugovorenu cenu, bez utvrđivanja daljih uslova.

Što se tiče nadoknade štete, kada se utvrdi postojanje bitne povrede ugovora, oštećena strana može tražiti nadoknadu štete, nezavisno od toga da li će zahtevati raskid ugovora. Oštećena ugovorna strana, koja se nije opredelila za raskid ugovora, može tražiti nadoknadu štete u skladu sa članom 74. Ovim članom se omogućava oštećenoj strani nadoknada štete koja je jednaka pretrpljenom gubitku (kao posledici povrede), uvećanom za iznos izgubljene dobiti.

Oštećena ugovorna strana koja se odluči za raskid ugovora ima pravo na nadoknadu štete u slučaju: kupovine ili prodaje radi pokrića, postojanja tekuće cene i unikatne robe.

Analizom Bečke konvencije možemo konstatovati da jedinstveni sistem sankcija počiva na sledećim odrednicama:

- kvalifikacijom povrede na bitne i nebitne;
- jednakom tretmanu svih obaveza prodavca i kupca;
- mogućnosti raskida samo u slučajevima bitne povrede ugovora;
- ostavljanja naknadnog roka za ispunjenje kod nebitne povrede ugovora.

Ovakav jedinstveni sistem sankcija za sve povrede kupca i prodavca ima i pozitivne implikacije: sve sankcije za povredu obaveza prodavca i kupca su grupisane i tako definisane da olakšavaju snalaženje i odlučivanje u pravnom prometu.

Pored jedinstvenosti sistema sankcija, prema odredbama Bečke konvencije, postoje još dve ključne karakteristike ove konvencije:

- održavanje ugovora na snazi-pacta sunt servanda;
- pokušaj izbegavanja raskida ugovora kad god je to moguće.

Konvencija, u skladu sa međunarodnim trendovima, predviđa tri instrumenta kojima se ograničava primena sredstava raskida ugovora:

- institut bitne povrede ugovora;**
- ponuda za otkazivanje neispunjenja;**
- određivanje naknadnog roka za ispunjenje.**

4. Pravna doktrina o bitnoj povredi ugovora

Sobzirom na to da se jezičkim tumačenjem člana 25 Bečke konvencije ne može precizno odrediti pojam bitne povrede ugovora, nameće se proučavanje pravne doktrine kao pomoć u interpretaciji ovog pojma. (Spaić, 2007:98) Pravni eksperti smatraju da se određivanje bitne povrede ugovora mora sagledati u okolnostima svakog pojedinačnog slučaj. Ne postoji pak saglasnost u pogledu faktora koji se smatraju ključnim u proceni da li je povreda suštinska u proceni bitne povrede ugovora.

4.1. Faktori određivanja bitne povrede ugovora

Prilikom određivanja da li je jedna povreda bitna, ispitivani su, od strane mnogih teoretičara ugovornog prava, različiti faktori:

- priroda ugovorne obaveze;**
- ozbiljnost posledica povrede;**
- nemogućnost ispunjenja obaveza;**
- anticipiranje povrede;**
- bitna povreda u odnosu na buduću isporuku;**
- ponuda za otklanjanje neizvršenja;**
- mogućnost otklanjanja neizvršenja i drugo.**

Priroda ugovorne obaveze. Priroda ugovorne obaveze je jedan od važnih faktora bitne povrede ugovora. Ako postoji izričita odredba ugovora, kojom se jednoj ugovornoj strani daje pravo da raskine ugovor kada dođe do bitne povrede ugovora, onda je ispunjenje obaveze od suštinskog značaja i svako odstupanje od istog se smatra bitnom povredom ugovora. (Spaić, 2007:99) Međutim, i bez takve izričite odredbe, kada su ugovorne strane ugovorile da ispunjenje treba biti u tačno određeno vreme (Spaić, 2007:99) i kada je značaj blagovremenog ispunjenja određen prirodom robe vremenskom preuzimanju robe ili okolnostima plaćanja, smatra se da je vreme isporuke od suštinskog značaja, te je kašnjenje u izvršenju bitna povreda ugovora. Ukoliko ugovorne strane izričito ugovore kvalitet robe, onda se svaki nedostatak koji ima značaja na naročitu upotrebu robe, smatra bitnom povredom ugovora.

Ozbiljnost posledica povrede. Prema odredbama Bečke konvencije vidi se da su redaktori razmatrali utvrđivanje ozbiljnosti i značaja posledica štete koja jednu ugovornu stranu “suštinski lišava onog što je opravdano očekivala od realizacije ugovora.” Stoga je odlučujući kriterijum u određivanju bitne povrede ugovora značaj interesa koji su ugovor i ugovorne obaveze imale za ugovorne strane. U mnogim pravnim sistemima neispunjenje obaveza i ozbiljnost posledica su osnovni kriterijumi za ocenu bitne povrede ugovora i prava na raskid ugovora.

Procena posledica povrede ugovora obično se razmatra na osnovu sledećih parametara:

- materijalni gubitak oštećene ugovorne stran;
- izigravanje cilja ugovora;
- dostupnost sredstava.

Utvrđivanje materijalne štete je bitan faktor u proceni ozbiljnosti posledica štete usled povrede ugovora. Osnovne pretpostavke prilikom utvrđivanja materijalne štete su:

- trgovci zaključuju ugovor o prodaji iz čisto materijalnih razloga;
- oštećena ugovorna strana može izvršiti kompenzaciju nadoknadom štete.

Međutim, analiziranjem ovakvih pretpostavki nameće se zaključak da je ugroženo pravo na raskid ugovora i pravo na isporuku druge robe kao zamene. Stoga teoretičari prava smatraju da je ovakav pristup arbitraran, jer je teško proceniti koji iznos materijalnog gubitka ili procenat nesaobrazne robe u odnosu na ukupnu vrednost ugovora predstavlja bitnu povredu ugovora. (Spaić, 2007:101) Takođe smatraju da nadoknada štete u određivanju bitne povrede ugovora ne može biti odlučujući kriterijum. Prednost se daje posebnim interesima oštećene ugovorne strane koji su određeni stavkama ugovora. Analizom sudske prakse pak možemo konstatovati da je ovaj pristup ipak dosta zastupljen (pristup ekonomskog gubitka-economic loss approach).

Nadoknada štete je najznačajnije pravno sredstvo one strane koja je pretrpela štetu. Prema članu 74 Bečke konvencije visina nadoknade štete za povredu ugovora jednaka je pretrpljenom gubitku (stvarna šteta) i izmakloj dobiti. (Ćirić et al, 2005:98) Osnovne karakteristike postupka nadoknade štete su:

- nadoknada štete se realizuje u monetarnoj formi;
- za pravo na nadoknadu štete dovoljna je činjenica nastupanja štete, a ne pojedinosti vezane za nju;
- nadoknada objedinjuje stvarnu štetu i izgublenu dobit;
- nadoknađuje se šteta koju je ugovorna strana predvidela ili je morala predvideti u momentu zaključivanja ugovora. (Ćirić et al, 2005:98)

Izigravanje cilja ugovora je sledeći faktor koji se analizira prilikom procene bitne povrede ugovora. On se prvenstveno koristi za procenu da li povredom onemogućena planirana upotreba robe, tako da se uglavnom primenjuje na robu koja je nesaobrazna ugovoru. Neki autori smatraju da, kada roba nema karakteristike potrebne za određenu svrhu, odnosno kada treća lica ističu svoja prava na robu ili zabranjuju njenu upotrebu zbog patentirnja, prava industrijske ili intelektualne svojine, onda je počinjena bitna povreda ugovora. (Spaić, 2007:103) Bitna povreda ugovora se definiše i u slučajevima:

- kada su za raspolaganje robom ili za njeno preuzimanje potrebna adekvatna dokumenta (predaja nepotpunih i neadekvatnih dokumenata definiše bitnu povredu ugovora);
- kada je uredna i saobrazna isporuka nužna za nameravanu upotrebu robe, onda delimična isporuka ili isporika oštećene robe mogu biti osnov za raskid ugovora od strane kupca.

Dostupnost sredstava. Sredstvima kojima raspolaže oštećena ugovorna strana u slučajevima bitne povrede ugovora takođe se koristi za sagledavanje ozbiljnosti posledica povrede ugovora. Ovaj faktor je predložen od strane nemačkog Vrhovnog suda, a odnosi se na slučajeve isporuke nesaobrazne robe. Pri tom se uvek favorizuje mogućnost održavanja ugovora na snazi, kad god je to moguće, a ne raskid ugovora. Ovakvim pristupom se ne postavlja pitanje da li je

prodavac povredom lišen opravdanih očekivanja, već da li je za njega razumno da zadrži robu sa manom, a potom zahteva nadoknadu štete. U slučajevima da nesaobrazna roba nije pogodna za prodaju na tržištu ili kada razumna cena ne može biti realizovana, neće postajati ni obaveza kupca da ublaži gubitke. (Spaić, 2007:104)

(Ne)mogućnost ispunjenja. Nemogućnost ispunjenja obaveza je značajan faktor za određivanje bitne povrede ugovora, u slučaju da se odnosi na isporuku robe, isplatu ili preuzimanje isporuke. Neizvršenje se smatra bitnom povredom ugovora u slučaju da je izvršenje objektivno nemoguće, odnosno kada je predmet pravnog posla unikatan ili uništen, a nezavisno od toga da li je rok za ispunjenje već nastupio. (Spaić, 2007:106)

Anticipiranje povrede. Zasniva se na odredbama Bečke konvencije (član 72), a odnosi se na situaciju u kojoj je pre roka za ispunjenje obaveza jasno da će jedna od ugovornih strana izvršiti bitnu povredu ugovora. U takvim slučajevima ne treba očekivati da druga strana bude dužna da izvrši svoje obaveze. Ovakav stav može biti neadekvatan, jer iako je došlo do poremećaja u poslovanju, to još uvek ne znači da i ugovor neće biti ispunjen. Stoga je izuzetno teško unapred obezbediti nesporne dokaze o budućoj povredi ugovora, osim u nekim izuzetnim slučajevima, kao što je pokretanje stečajnog postupka.

Bitna povreda ugovora u odnosu na buduće isporuke. Kod ugovora sa uzastopnim isporukama prvo se ispituje postojanje bitne povrede ugovora, a onda se utvrđuje da li ugovor sa uzastupnim isporukama treba tretirati kao celinu (kod međuzavisnih isporuka) ili svaku isporuku pojedinačno. Pri tom mogu postojati tri različite situacije:

- postojanje bitne povrede ugovora u vezi sa jednom isporukom sa izjavom o raskidu;
- kada se može očekivati da će doći do bitne povrede ugovora u odnosu na buduće isporuke sa izjavom o raskidu ugovora pro future;
- kada kod međuzavisnih isporuka isporučena roba ne može da se koristi u svrhu koja je određena prilikom zaključivanja ugovora, a jedna strana želi raskid ugovora.

Ponuda za otklanjanje ispunjenja. Prilikom procene bitne povrede ugovora postavlja se pitanje da li mogućnost otklanjanja ispunjenja treba razmatrati prilikom procene da li je povreda bitna ili ne. Grupa autora smatra da ponudu za otklanjanje nedostataka ne treba razmatrati prilikom određivanja bitne povrede ugovora (Spaić, 2007:108) Ako se prihvati stav da ponuda za otklanjanje nedostataka mora biti uzeta u razmatranje prilikom određivanja bitne povrede ugovora, onda se dovodi u pitanje konzistentnost i doslednost rešenja Bečke konvencije. Naime, ukoliko prodavac ponudi da otkloni nedostatak, prevođenje nebitne u bitnu povredu ugovora će biti onemogućeno, čime će se kupac lišiti da zahteva isporuku druge robe kao zamenu ili da raskine ugovor. To bi bilo u suprotnosti sa članom 46(2) Bečke konvencije.

Većina autora pak smatra da prodavčeva ponuda za otklanjanje neizvršenja negira postojanje bitne povrede ugovora dokle god su uslovi iz člana 48(1) ispunjeni:

- otklanjanje neizvršenja je moguće u razumnom roku;
- otklanjanje neizvršenja je moguće bez nanošenja kupcu značajnog rizika da mu prodavac neće nadoknaditi troškove koje je imao usled neispunjenja.

Bitna povreda ugovora će postojati onda kada je za kupca nerazumno da zadrži popravljenu robu ili kad kupac razumno ne može očekivati nameru ili mogućnost da prodavac otkloni nedostatak u razumnom roku. Ovi autori smatraju da član 48(1) ne određuje eksplicitno odnos između prodavčevog prava na otklanjanje nedostataka i kupčevog prava na raskid ugovora, pri čemu je teško predvideti da li će prevagnuti raskid ili otklanjanje nedostataka.

Prema drugim autorima, bitna povreda ugovora neće postojati ukoliko je moguće obavezu naknadno izvršiti. (Spaić, 2007:110) Oni bitnu povredu ugovora određuju ne u kontestu ponude za otklanjanje neizvršenja, već procenjuju da li je naknadno ispunjenje moguće.

Druga grupa autora pak smatra da određivanje bitne povrede zavisi ne samo od posledica povrede, već i od mogućnosti predviđenja težih posledica od strane koja čini povredu ugovora. Prema njihovom shvatanju element predvidljivosti ima dve funkcije:

- materijalnu-odnosi se na saznanje i predvidljivost posledica povrede od strane koja je počinila povredu;

- proceduralnu-definiše da je teret dokazivanja na ugovornoj strani koja je počinila povredu (pri čemu treba dokazati da se posledice nisu mogle predvideti).

Stvarna predvidljivost suštinske štete (substantial detriment) uzrokovane povredom zavisi od velikog broja relevantnih okolnosti. Ukoliko se ugovorne strane izričito dogovore da je ispunjenje obaveza u svemu od suštinskog značaja, svako odstupanje od tog dogovora čini bitnu povredu ugovora i u takvim slučajevima šteta je predvidljiva.

Ima autora koji smatraju da relevantni momenat u odnosu na koji se predvidljivost određuje mora biti u korelaciji sa članom 74. Ovim članom se uređuje pitanje monetarne štete u vezi sa povredom, kao i upotreba sredstava za nadoknadu štete. Oni smatraju da bi bilo pogrešno dozvoliti kupcu raskid ugovora, ako bi razlozi za opravdanje raskida bili nedovoljni za izricanje nadoknade štete. (Spaić, 2007:111)

Ima autora koji se zalažu za definisanje više zaštitnih mehanizama za oštećenu ugovornu stranu. Oni smatraju da je momenat zaključivanja ugovora odlučujući, posebno u slučajevima kada izvršenje obaveze još nije počelo i kada druga ugovorna strana još uvek može da prihvati novonastalu situaciju. (Spaić, 2007:113)

Bitna povreda ugovora kod dokumentarne prodaje. Dokumentarni oblik prodaje zahteva i poseban pristup, sobzirom na postojanje velikog broja dokumenata. Aktuelnost ovog oblika prodaje proističe iz povećane potrebe za:

- pružanjem obezbeđenja kojim se ugovarači dodatno motivišu na zaključivanje ugovora;
- državnom intervencijom u međunarodnim poslovnim odnosima;
- za sigurnijim i preciznijim regulisanjem odnosa između stranaka i trećih lica, učesnika u ispunjenju obaveza.

Postoji različiti tip dokumenata koji se mogu klasifikovati na:

-dokumenta koja prate ugovor o prodaji robe-accompanying documents (sertifikati o poreklu, sertifikati o inspekciji, sertifikat o carinjenju, polise osiguranja i drugo);

-dokumenta kojima se zamenjuje roba-documents in title (menica, tovarni list, dokument o skladištenju i drugo);

-dokumenti o ugovorenom plaćanju uz otvaranje akreditiva-letter of credit.

Posebno je važno pratiti nedostatke u dokumentima i njihov uticaj na ograničavanje kupca u preprodaji robe. Ukoliko se na osnovu utvrđenih nedostataka kupac ne ograničava u raspolaganju robom, ne postoji ni elemenat za bitnu povredu ugovora. Ukoliko su nedostaci ograničavajući za kupca, onda treba proceniti da li se roba može upotrebiti na adekvatan način i da li se mogu obezbediti adekvatna dokumenta. Ukoliko se utvrdi da je kupac sprečen u raspolaganju ili korišćenju robe na utvrđen način, onda postoje elementi bitne povrede ugovora.

Hartije od vrednosti. Hartije od vrednosti se smatraju bitnim elementom ugovora. To daje pravo kupcu da odbije “nečista” dokumenta, nezavisno od toga da li je isporučena roba kao predmet transakcije saobrazna ugovoru. Takođe, prodavac može otkloniti svaki nedostatak saobraznosti u dokumentima. (Spaić, 2007:115) Prema članu 34 Bečke konvencije otklanjanje nedostataka saobraznosti je moguće ukoliko je prodavac predao “nečista” dokumenta pre roka isporuke, što mu daje mogućnost dopune ili ispravke istih. Posle isteka ovog roka, otklanjanje nedostataka je jedino moguće u skladu sa odredbama člana 48 Bečke konvencije.

Dokumentarni akreditiv. Neizvršenje obaveze otvaranja dokumentarnog akreditiva u predviđenom roku i njen uticaj na bitnu povredu ugovora je kontraverzno prema mišljenju mnogih autora. Pojedini autori smatraju da uvek kada kupac ne otvori akreditiv u predviđenom roku, prodavac ima pravo na raskid ugovora. Drugi pak smatraju da kašnjenje u izvršenju obaveze otvaranja akreditiva doprinosi bitnoj povredi ugovora samo onda kada je ugovoreno plaćanje tačno u određeno vreme, jer je tad vreme isporuke od suštinskog značaja.

5. Sudska praksa o bitnoj povredi ugovora

Analiziranje sudske prakse iz dostupnog materijala (**Sajt Pace Law School**) pokazalo je znatnu neujednačenost u proceni bitne povrede ugovora, kao i bitna odstupanja od stavova relevantnih teoretičara međunarodnog prava. Ovakva neujednačenost u tumačenju bitne povrede ugovora proističe uglavnom iz dva razloga:

-većina odluka o bitnoj povredi ugovora donesena je od strane sudova u civil law jurisdikcijama;

-pre stupanja na snagu Bečke konvencije, u nedostatku sudske prakse, korišćeni su komentari o Bečkoj konvenciji, kao jedini izvor prava vezan za konvenciju.

U daljem tekstu biće razmatrani određeni pristupi, ali sa aspekta sudske prakse u primeni odredaba Bečke konvencije, odnosno definisanju bitne povrede ugovora.

5.1. Priroda ugovorne obaveze

U sudskoj praksi, bitna povreda ugovora koja proizilazi iz neispunjenja striktno ugovorene obaveze (strict performance), ustanovljena je u slučajevima:

- neispunjenja ugovorenog kvaliteta;
- nepoštovanje ugovorenog roka;
- zanemarivanje prodavčevog distributivnog sistema.

Analizom primera iz sudske prakse sudovi su koristili sledeće pristupe:

-uvek kada je ugovorom precizirano da će se ispunjenje određene obaveze smatrati bitnim elementom ugovora, neispunjenje je davalo pravo oštećenoj strani na raskid ugovora;

-u slučajevima kada nije postojala izričita odredba ugovora ili kada se ne može precizno utvrditi da li je kvalitete robe bitni element ugovora, sud je razmatrao da li su ugovorne strane pretrpele značajan ekonomski gubitak;

-u slučajevima kašnjenja u isporuci robe, a u nedostatku izričitih odredbi, sudovi su određivali da li je datum isporuke od naročitog značaja za kupca i da li prodavac ima saznanje o tome.

Ukoliko navedene okolnosti nisu prisutne, sud primenjuje član 47(1) Bečke konvencije prema kojem kupac ima pravo da raskine ugovor u slučaju da prodavac neizvrši obavezu ni u dodatnom roku.

Utvrđivanje ozbiljnosti posledica povrede sudovi su razmatrali uglavnom sa tri bitna aspekta:

- materijalnog gubitka koji je pretrpela oštećena ugovorna strana;
- pogodnosti robe za naknadnu upotrebu (intended use of the goods);
- adekvatnosti sredstava (naknade štete) za zaštitu oštećene ugovorne strane.(Spaić, 2007:118)

Daljom analizom sudske prakse možemo konstatovati da je pristup ekonomskog gubitka najčešće primenjivan kao bitan element za procenu bitne povrede ugovora. Ovaj pristup se zasniva na utvrđivanju visine iznosa gubitka koji je pretrpela oštećena ugovorna strana. Pri tom se visina gubitka može utvrditi na osnovu:

-količine (procenta) nesaobrazne isporuke;

-iznosa troškova popravke nesaobrazne robe u odnosu na ukupnu vrednost ugovora.

Ukoliko postoji nemogućnost ispunjenja obaveza, nenamera ispunjenja obaveza ili garancije za isplatu kupovne cene, može se tražiti raskid ugovora i pre isteka roka za ispunjenje, ako je jasno da će bitna povreda ugovora nastupiti, odnosno ukoliko ne postoji dovoljno obezbeđenja da se obaveza ispuni.

Ako postoji opravdana sumnja o nastupanju bitne povrede ugovora, kršenju ekskluzivnih prava kupca i prodavca, kao i zavisnosti isporuke od elemenata koji nisu predviđeni ugovorom, treba ispitati moguće posledice nastupanja bitne povrede ugovora kod ugovora sa uzastopnim isporukama.

Ukoliko prodavac ima nameru da otkloni nedostatak, pri čemu se kupcu time ne nanose dodatne nepogodnosti, onda ni nesaobraznost od većeg značaja neće konstituisati bitnu povredu ugovora. Cilj odredaba Bečke konvencije da se sankcije prestanka ugovora izbegnu uvek kada je njegovo održavanje na snazi moguće. Ponudu za otklanjanje neizvršenja, odnosno naknadnog izvršenja obaveze, treba sagledavati sa aspekta dejstva koje bi takvo ispunjenje imalo u odnosu na očekivanja oštećene strane.

Iz svega navedenog možemo zaključiti, a to potvrđuje i iskustvo iz sudske prakse, da nesaobraznost robe i docnjenje u isporuci robe najčešće konstituišu bitnu povredu ugovora i predstavljaju osnov za raskid ugovora. Iako Brčka konvencija definiše pitanje nesaobraznosti robe, ona ne određuje okolnosti i nedostatke usled kojih nesaobraznost robe konstituiše bitnu povredu ugovora. U slučaju isporuke nesaobrazne robe, neki sudovi su u određenim situacijama pribegavali pristupu sredstava, procenjujući da li se nesaobrazna roba može dalje preprodavati. Ovim pristupom se istovremeno ispituje i mogućnost zadovoljenja interesa oštećene strane, odnosno prava na raskid ugovora.

U utvrđivanju da li zakašnjenja u isporuci predstavljaju bitnu povredu ugovora, sudovi ispituju da li je isporuka u roku od posebnog interesa za kupca i da li postoji izričita odredba ili sankcija koja određuje bitnost povrede ugovora. Ako značaj isporuke u roku nije izričito određen, onda se pristupa ispitivanju okolnosti svakog pojedinačnog slučaja. Ako ispitivane okolnosti nisu od značaja, onda sud primenjuje član 47(1) Bečke konvencije koji daje pravo kupcu na raskid ugovora samo posle isteka određenog dodatnog roka za ispunjenje obaveze. (Spaić, 2007:122)

5.2. Najčešće korišćeni pristupi u određivanju bitne povrede ugovora

U sudskoj praksi, za utvrđivanje bitne povrede ugovora, najčešće se koriste sledeći pristupi:

- pristup striktnog ispunjenja;
- pristup ekonomskog gubitka;
- pristup izigravanja cilja ugovora;
- pristup sredstva;
- pristup anticipativne povrede;
- pristup budućeg ispunjenja;
- pristup ponude otklanjanja neispunjenja i drugo.

Pristup striktnog ispunjenja. Ovaj pristup se koristi uvek kada se ugovorne strane eksplicitno ili posredno saglase da u slučaju da jedna ugovorna strana ne ispuní ugovornu obavezu, druga strana može raskinuti ugovor. Uvek je nužno pokušati primenu ovog principa ispunjenja obaveza u svemu kako glasi. Ukoliko je to nemoguće sprovesti na adekvatan način, potrebno je pokušati sa primenom nekog drugog pristupa.

Pristup ekonomskog gubitka. Ovo je takođe jedan od najprimenjivanijih pristupa u sudskoj praksi. Sudovi prilikom utvrđivanja bitne povrede ugovora i postojanja mogućnosti raskida ugovora, obično procenjuju ukupnu vrednost ugovora kao i pretrpljeni gubitak. Pri tom razmatraju obim nesaobraznog dela isporuke i utvrđuju iznos troškova koji su potrebni za saniranje posledica povrede.

Pristup izigravanja cilja ugovora. Sudovi veoma često u sporovima utvrđuju i to da li je definisani cilj ugovora povredom izigran. Sud polazi od stanovišta da je kupac pribavio robu sa tačno određenim ciljem i da nemogućnost upotrebe isporučene robe konstituiše bitnu povredu ugovora. Primenom ovog pristupa omogućuje se oštećenoj ugovornoj strani da izađe iz ugovornog odnosa onda kada prestane svrha daljeg održavanja ugovornog odnosa. Ovim pristupom se pak ne razmatra sistem sredstava Bečke konvencije i njen bazični pristup-pacta sunt servanda. (Spaić, 2007:188)

Pristup sredstava. Pristup sredstava je najaktuelniji kada postoji nesaobrazna isporuka. Ovim pristupom se procenjuje da li je za kupca razumno da zadrži robu sa nedostatkom ili da je upotrebi, a potom da zahteva nadoknadu štete za pretrpljeni gubitak. Raskidu ugovora pristupiće se tek onda kada se utvrdi da se oštećena ugovorna strana ne može obeštetiti nadoknadom štete ili sniženjem cene.

Pristup anticipativne povrede. Ovaj pristup se primenjuje kada pre isteka roka za ispunjenje ugovora jedna ugovorna strana pokaže neizvesnost za buduće ispunjenje obaveza. Drugoj ugovornoj strani se pri tom daje pravo da se zaštiti od buduće povrede ugovora. Time se omogućava strani koja poštuje ugovor da izađe iz ugovornog odnosa što pre i uz manje gubitaka.

Pristup budućeg ispunjenja. Ovaj pristup tretira ugovore sa uzastopnim isporukama, kao i pitanje raskida ugovora sa aspekta: neispunjenja obaveza (ugovor o ostalim delovima ostaje na snazi), budućih obaveza i ispunjenja celog ugovora.

Pristup ponude otklanjanja neizvršenja. Razmatranje ponude otklanjanja neizvršenja nije izričito predviđeno samom definicijom institute bitne povrede ugovora. (Spaić, 2007:189) Ovaj pristup ima ograničenu primenu. On se može primeniti kada se kumulativno ispune sledeći uslovi:

- kada je moguće otklanjanje neizvršenja;
- kada ugovorna strana koja nije izvršila obavezu ponudi ispunjenje;
- ukoliko otklanjanjem nedostataka oštećena ugovorna strana ne bude suštinski lišena očekivanja prema ugovoru.(Spaić, 2007:190)

Predvidljivost. Kada sudovi utvrde da je oštećena ugovorna strana suštinski lišena onog što je mogla očekivati od ugovora i kada su ispunjeni zahtevi iz člana 38 i 39, onda se utvrđuje bitna povreda ugovora. U takvim slučajevima oštećena ugovorna strana se može pozvati na nepredvidljivost samo onda kada posebni interes za izvršenje obaveza ne proizilazi iz elemnata ugovora niti iz pregovora ugovornih strana.

6. Ostvarivanje uniformnosti prilikom određivanja bitne povrede ugovora

Primenom odredaba Bečke konvencije i analizom sudske prakse prilikom određivanja bitne povrede ugovora možemo konstatovati da su sudovi primenjivali uglavnom sedam raspoloživih načela među kojima su najznačajnija:

- pristup ekonomskog gubitka (economic loss approach);
- pristup izigravanja cilja ugovora (frustration of the purpose approach);
- pristup sredstava (remedy-oriented approach).

Neki od ovih pristupa su u sudskoj praksi dovedeni u pitanje zbog njihove polazne pretpostavke da se ugovori poslovnog prava najčešće zaključuju iz čisto ekonomskih razloga, te se i šteta nastala kao posledica povreda može nadoknaditi (pristup sredstva) (Spaić, 2007:195) Tumačeći odredbe Bečke konvencije prema kojima je povreda ugovora bitna “ako se njome prouzrokuje takva šteta drugoj ugovornoj strani da se suštinski lišava onog što je opravdano očekivala od ugovora”, možemo konstatovati da primarni kriterijum za kvalifikaciju bitne povrede ugovora nije ekonomski gubitak, već ciljevi ugovora, kao i očekivanja oštećene ugovorne strane. Takođe Bečka konvencija, pored sredstava nadoknade štete, određuje i druga raspoloživa sredstva, te oštećena ugovorna strana može zahtevati i sniženje cena, naknadno izvršenje ili raskid ugovora.

Raskid ugovora se najčešće realizuje u sledećim slučajevima:

- insolventnosti jedne ugovorne strane;**
- delimične ili potpune nepopravljivosti pretrpljene štete;**
- kada je štetu teško odrediti, dokazati ili naplatiti;**
- kada je ugovorna strana, koja nije izvršila obavezu, oslobođena nadoknade štete usled okolnosti koje su bile van njene kontrole.**

Odredbama Bečke konvencije se uglavnom štiti interes oštećen ugovorne strane primenom prava na raskid ili isporuku druge robe kao zamene. Bečkom konvencijom se štiti interes i druge strane koja je počinila povredu time što bitnu povredu ugovora definiše time da "povreda suštinski lišava oštećenu ugovornu stranu" i kada je takvo lišavanje moglo biti predviđeno od strane koja je počinila povredu. Članom 48 Bečke konvencije predviđena je i ponuda za otklanjanje neispunjenja kojom se izbegava raskid ugovora. Takođe je predviđeno i naknadno ispunjenje obaveza u "razumnom roku". Time Bečka konvencija ne predviđa raskid ugovora po samom pravu, već izričito određuje da "izjava o raskidu ugovora ima dejstvo jedino ako je o njoj obaveštena druga ugovorn strana." Iz ovog se izvodi zaključak da se odredbama Bečke konvencije favorizuje očuvanje ugovora na snazi. (Spaić, 2007:196)

Analizom teksta Bečke konvencije možemo dalje zaključiti da određivanje bitne povrede ugovora predviđa dvostruki test kojim se ispituje:

- da li povreda utiče na realizaciju cilja ugovora;**
- da li oštećena ugovorna strana može biti objektivno obeštećena upotrebom sredstava nadoknade štete ili treba primeniti raskid ugovora.**

I sam pristup sredstava bazira na dvofaznosti kojom se utvrđuje da li se nesaobrazna roba može upotrebiti, odnosno preprodati, kao i da li se interes oštećene ugovorne strane može značajno zaštititi sredstvom nadoknade štete. Pristup sredstava je u primeni ograničen, jer se odnosi na isporuku nesaobrazne robe i na procenu da li je kupac može preprodati po razumnoj ceni i time ublažiti gubitak, čime se favorizuje nadoknada štete u odnosu na sredstva raskida ugovora.

Daljom analizom korišćenih pristupa može se sugerisati proširenje pojedinih pristupa, posebno pristupa izigravanja cilja ugovora u smislu ispitivanja:

- da li je povredom oštećena strana lišena očekivanja koja je imala zaključivanjem ugovora;
- da li se sredstvom nadoknade štete ista može adekvatno obešteti;
- da li joj pravedna nadoknada može biti obezbeđena samo raskidom ugovora ili isporukom druge robe kao zamene.

Spajić A. (2009.) predlaže dvostruki test kojim se ispituje da li povreda oštećenu ugovornu stranu "suštinski lišava" očekivanja u skladu sa ugovorom i da li je nadoknada štete dovoljno sredstvo obeštećenja. Isti autor predlaže metodologiju ovog kombinovanog testa.

Prema ovoj metodologiji, novi pristup bi se sastojao iz dve etape (faze). Ukoliko bi uslovi iz obe faze ovog pristupa bili kumulativno ispunjeni, sud bi imao osnova da konstatuje bitnu povredu ugovora i presudi u smislu raskida ili isporuci druge robe kao zamene. U prvoj etapi treba utvrditi da li je cilj ugovora izigran povredom ugovora. Pri tom cilj ugovora se ne treba odnositi samo na nesaobraznu isporuku, već i na druge slučajeve neispunjenja (koji su prikazani u tekstu Bečke konvencije), kao što su zakašnjenje u ispunjenju ili plaćanju, zaštita ekskluzivnih distributivnih prava, nesaobraznost i nepostojanje dozvola, sertifikata, potvrda ili drugih neophodnih dokumenata. (Spaić, 2007:199)

U drugoj etapi treba ispitati interes oštećene ugovorne strane i da li on može biti ispunjen upotrebom sredstava nadoknade štete ili je nužna primena nekih rigoroznijih sredstava, kao što je zahtev za isporuku druge robe kao zamene ili raskid ugovora.

Analizom teksta Bečke konvencije i sudske prakse može se zaključiti da će raskid ugovora ili zahtev za naknadno ispunjenje biti adekvatan pristup za oštećenu ugovornu stranu:

-u slučaju kada je teško odrediti, kvalifikovati ili dokazati štetu nanešenu oštećenoj ugovornoj strani (nije moguće odrediti tržišnu cenu za nesaobraznu robu, kada je oštećena ugovorna strana pretrpela ili je verovatno da će pretrpeti nematerijalnu štetu tipa povrede poslovne reputacije, kada kupac ekskluzivnu robu proda u običnim prodajnim lancima i drugo);

-kod ugovora sa uzastopnim isporukama, kada povreda ugovora dovodi u pitanje poverenje između ugovornih strana (postojanje osnovne sumnje da će doći do bitne povrede ugovora u odnosu na buduće isporuke);

-u slučaju anticipativnih povreda kod kojih se na osnovu neizvršene obaveze ili drugih okolnosti može jasno zaključiti da će doći do bitne povrede ugovora (nevina ugovorna strana može izjaviti raskid ugovora, ali u razumnom roku);

-u slučajevima da izostane ponuda za otklanjanje ispunjenja ili kada je njome nemoguće sanirati štetu kojom se suštinski osujećuje cilj ugovora (raskid ugovora je u tom slučaju opravdan);

-u slučajevima kada je ugovorna strana koja je počinila povredu ugovora prema članu 79 oslobođena plaćanja nadoknade štete za neizvršenje usled okolnosti koje su bile van njene kontrole. (Spaić, 2007:201)

Ovaj kombinovani pristup u ostvarivanju uniformnosti ima određen prednosti:

-obezbeđivanje veće pravne sigurnosti-ugovorne strane imaju dodatne mogućnosti da predvide posledice neispunjenja obaveza predviđenih ugovorom;

-postizanje uniformnosti koja predstavlja najaktuelniji cilj u oblasti međunarodne prodaje robe;

-sekundarni efekti ovog kombinovanog pristupa odnose se na favorizovanje principa pacta sunt servanda, prekludiranje konfliktnosti i konfrontranosti rezultata koji su posledica postojanja različitih pristupa; (Spaić, 2007:202)

Z A K L J U Č A K

Razvoj međunarodnih ugovornih odnosa je od posebnog značaja u domenu međunarodne trgovine, sobzirom na činjenicu da ubrzani razvoj svetskog tržišta doprinosi stvaranju izuzetno dinamičkog procesa prometa robe i kapitala. Međunarodna trgovina je osnovni oblik međunarodnih ekonomskih odnosa, koji podrazumevaju razmenu različitih vrednosti i dobara između aktera različitih nacionalnih ekonomija. To je doprinelo i razvoju međunarodnih ugovornih odnosa koji se regulišu posredstvom pravila međunarodnog privatnog prava ili se primenjuju međunarodna uniformna pravna pravila.

Osnovni cilj unifikacije prava je olakšanje međunarodnog prometa robe i usaglašavanje nacionalnih zakonodavstva koja važe u pojedinim zemljama. Primena konvencija, kao pravnog instrumenta, ima poseban značaj. Pri to je primena odredaba Bečke konvencije osnova daljeg postojanja prava međunarodne prodaje robe. Osnovni principi ove konvencije su uniformnost i internacionalnost. Unifikacija i harmonizacija prava međunarodne prodaje se može postići usaglašavanjem postojećih pristupa karakterističnih za različita nacionalna zakonodavstva, a posebno u usaglašavanju pristupa u određivanju bitne povrede ugovora. Unifikacijom i harmonizacijom prava međunarodne prodaje obezbeđuje se veća pravna sigurnost u međunarodnom pravnom prometu. Članom 7 Bečke konvencije definisano je usaglašavanje uniformnih interpretacija različitih nacionalnih sudova, arbitara, advokata i drugih subjekata, što direktno utiče na ostvarivanje ciljeva Bečke konvencije. U preambuli Bečke konvencije piše: "Države članice su postigle saglasnost o Konvenciji, smatrajući da je usvajanje uniformnih pravila kojima bi se regulisali ugovori o međunarodnoj prodaji robe, a koja bi uzela u obzir različite društvene, ekonomske i pravne sisteme, doprinelo uklanjanju pravnih barijera u međunarodnoj trgovini i unapređenju razvoja međunarodne trgovine."

Unifikacija prava predstavlja postupak za izjednačavanje pravnih normi i može se primeniti unutar jedne zemlje (unutrašnja unifikacija) ili pak pravne norme mogu važiti u različitim državama (spoljašnja unifikacija). Harmonizacija, kao alternativa unifikaciji, podrazumeva smanjivanje razlika između nacionalnih pravnih sistema, pri čemu se ne teži apsolutnoj jednoobraznosti, već približavanju pravnih sistema. Unifikacija ima dva osnovna vida: spontana unifikacija (ostvaruje se putem recepcije i kroz praksu međunarodne trgovine) i zvanična unifikacija (ostvaruje se putem organizovane akcije države i međunarodnih organizacija). U procesu unifikacije i harmonizacije koriste se različiti instrumenti kao što su: međunarodni ugovori, model zakon, jednoobrazni tipski ugovori i opšti uslovi ugovora,

jednoobrazna pravila i pravni vodiči, načela međunarodnih ugovor, nacionalno zakonodavstvo i drugo.

Opšte je poznato da se uspešna unifikacija prava međunarodne prodaje ne ostvaruje stupanjem na snagu i ratifikacijom konvencije, već istovetnom primenom jednoobraznog zakona. To otvara novo pitanje u oblasti uniformnosti-mogućnost substantivne uniformnosti, odnosno uniformnosti u primeni. Takođe otvara pitanje da li je moguće ostvariti uniformnost u primeni? Pozivajući se na opšte principe Bečke konvencije, u datom tekstu smo razmatrali mogućnost uniformne interpretacije i primene jedne od odredbi konvencije-odredbe o bitnoj povredi ugovora. Preduslov za uniformnu primenu i tumačenje pravila o raskidu ugovora je uniformno definisanje instituta bitne povrede ugovora. Ovim se značajno doprinosi unifikaciji prava međunarodne trgovine i povećava se stepen pravne sigurnosti u međunarodnom trgovinskom prometu.

U radu je, primenom opšte prihvaćenih instrumenata tumačenja teksta Bečke konvencije, pokušano da se dokaže da je uniformnost u primeni odredaba ove konvencije moguće ostvariti, kao i da je moguće uniformno interpretirati i primeniti prioriternu odredbu o bitnoj povredi ugovora.

Danas možemo konstatovati da još uvek nema međunarodno obavezujućeg izvora kojim bi bila regulisana opšte pravila međunarodnog ugovornog prava. Postoje jasne tendencije i potreba subjekata u međunarodnoj trgovini da se takvog izvora postepeno dođe. To bi znatno unapredilo proces međunarodne trgovine robe i pružio znatno veću pravnu sigurnost učesnicima u međunarodnom prometu robe.

L I T E R A T U R A :

Ćirić, A. Đurović, R. (2005). *Međunarodno trgovinsko pravo-posebni deo*. Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu.

Ćirić, A. (2010). *Međunarodno trgovinsko pravo-opšti deo*. Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu.

Draškić, M. Stanivuković, M. (2005). *Ugovorno pravo međunarodne trgovine*. Beograd: JP Službeni list SCG.

Enderlein, F. Maskow, D. (1992). *International Sales Law: United Nations Convention on Contract for the International Sale of Goods*. Oceana Publication.

Knežević, G. (1987). *Merodavno pravo za trgovački ugovor o međunarodnoj prodaji robe*, doktorska disertacija. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

Košutić, B. (2007). *Uvod u pravo*. Beograd:Pravni fakultet Univerzitta u Beugradu.

Pavić, V. Đorđević, M. (2008). *Primena Bečke konvencije u arbitražnoj praksi Spoljnotrgovinske arbitraže pri Privrednoj komori Srbije*. Beograd: Pravo i privreda. br.5-8.

Petrović, J. (2004). *Bitna povreda ugovora*. Beograd: Službeni list SCG.

Spaić, A. (2009). *Ostvarivanje uniformnosti u primjeni prava međunarodne prodaje robe*, doktorske disertacija. Podgorica: Pravni fakultet Univerziteta Crne Gore.

UNCITRAL website, <http://www.un.or.at/uncitral>.

UNIDROIT website, <http://www.unidroit.org>.

Vasiljević, M. (2006). *Trgovinsko pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

SAŽETAK

Unifikacija prava je neminovnost koja proizilazi iz inteziviranja međunarodnog prometa u procesu globalizacije u savremenom svetu. Osnovni cilj unifikacije prava je olakšanje međunarodnog prometa robe i usaglašavanje nacionalnih zakonodavstva koja važe u pojedinim zemljama. Primena konvencija, kao pravnog instrumenta, ima poseban značaj. Pri to je primena odredaba Bečke konvencije osnova daljeg postojanja prava međunarodne prodaje robe. Osnovni principi ove konvencije su uniformnost i internacionalnost.

Cilj ovog rada je, da se primenom opšte prihvaćenih instrumenata tumačenja teksta Bečke konvencije, dokaže da je uniformnost u primeni odredaba ove konvencije moguće ostvariti, kao i da je moguće uniformno interpretirati i primeniti prioriternu odredbu o bitnoj povredi ugovora.

U radu su korišćene sledeće tri metode: komparativna analiza sudske prakse, pregled i analiza pravne doktrine i analiza jezičkog značenja koncepta.

Preduslov za uniformnu primenu i tumačenje pravila o raskidu ugovora je uniformno definisanje instituta bitne povrede ugovora. Ovim se značajno doprinosi unifikaciji prava međunarodne trgovine i povećava se stepen pravne sigurnosti u međunarodnom trgovinskom prometu.

Unifikacija i harmonizacija prava međunarodne prodaje se može postići usaglašavanjem postojećih pristupa karakterističnih za različita nacionalna zakonodavstva, a posebno u usaglašavanju pristupa u određivanju bitne povrede ugovora. Unifikacijom i harmonizacijom prava međunarodne prodaje obezbeđuje se veća pravna sigurnost u međunarodnom pravnom prometu.

Ključne reči: međunarodna prodaja robe, unifikacija i harmonizacija prava međunarodne prodaje, bitna povreda ugovora,

A B S T R A C T

Unification of law is the necessity emanating from ever increasing international trade in the process of globalization of the modern world. The principal objective of unification of law is to facilitate international exchange of goods and harmonization of national legislatures in individual countries. The use of conventions, as a legal instrument, has a special significance. Abiding by the stipulations of the Vienna Convention on the Law of Treaties is the basis of law of international sale of goods. The principles underlying the Convention are unification and internationality.

This paper aims to demonstrate, utilizing generally accepted instruments to interpret the Vienna Convention text, that uniformity in the application of stipulations of the Convention can be realized, and that it is possible to interpret uniformly and use the high priority stipulation on the breach of agreed essential terms of a contract.

The following three methods were used in the paper: comparative analysis of court practice, review and analysis of the legal doctrine, and analysis of the linguistic meaning of a concept.

The prerequisite for uniform use and interpretation of the rule on the termination of contract is uniform definition of the institute of essential breach of contract. This could have an important impact on the unification of law in international trade, raising the level of legal safety in international trading.

Unification and harmonization of legislation regulating international sale of goods can be accomplished through harmonization and adjustment of the existing approaches characteristic for various national legislatures, especially in the area of essential breach of contract. Unification and harmonization of legislation regulating international sale of goods contribute to a higher level of legal safety in international legal transactions.

Key words: international sale of goods, unification, harmonization, essential breach of contract

BIOGRAFIJA

Rođena sam 24. decembra 1984. godine u Nišu. Osnovnu školu i Gimnaziju „Stevan Sremac“ završila sam u Nišu 2003. godine.

Pravni fakultet Univerziteta u Nišu upisala sam školske 2003./2004. godine, a diplomirala sam 2012. godine sa prosečnom ocenom 7.23.

Master studije iz Međunarodnog poslovnog modula upisala sam školske 2013./2014. godine i položila sve ispite predviđene planom i programom studija sa prosečnom ocenom 10.

Zapošljena sam na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Nišu gde obavljam funkciju šefa Službe za poslediplomsku nastavu.

Čitam, pišem i govorim engleski jezik. Osposobljena sam za rad na računaru koji koristim u svrhu pripreme i obrade teksta i grafike.